

ENGEL DE RUYTER
EN
CORNELIS TROMP,
ZONEN MET EEN MISSIE

De familiestrategieën van
Engel de Ruyter en Cornelis Tromp
ter behoud en bevordering van hun sociale positie



Naam: Daniël M. Reinders

Studentnummer: s2232367

Docent: prof. dr. R.M. Esser

Vak: Bachelorscriptie

Inleverdatum: 9 juli 2015

Opgedragen aan:

Dirk Reinders (1962-2011)

Mijn vader

*“De man die mij de passie
voor geschiedenis bijbracht.”*

Inhoudsopgave

Inleiding	1
<i>Onderwerp, vraagstelling en methodologie</i>	1
<i>Opbouw</i>	6
<i>Bronnen en literatuur</i>	6
Geen Hertog, maar Baron: Engel's familiestrategie	9
Fortes Creantur Fortibus: Cornelis' familiestrategie	24
Een vergelijking van familiestrategieën	41
<i>Engel's en Cornelis' familiestrategie vergeleken met andere zonen van zeehelden</i>	41
<i>Engel's en Cornelis' familiestrategie vergeleken met elitefamilies uit de Republiek</i>	45
Conclusie	49
Lijst van geraadpleegde werken	52
<i>Bronnen</i>	52
<i>Literatuur</i>	53
<i>Werken via internet</i>	57
<i>Figuren</i>	59

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en / of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur. *No part of this book may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author.*

Bron van de omslagillustratie: Zeeuwse Ankers, Verhaal Michiel de Ruyter: zijn levensverhaal: *Michiel de Ruyter en zijn familie. Olieverfschilderij door Juriaen Jacobsz., 1662. (collectie Rijksmuseum)* <http://www.zeeuwseankers.nl/nl-NL/verhaal/650/michiel-de-ruyter-zijn-levensverhaal> (geraadpleegd 7 september 2014).

Inleiding

Onderwerp, vraagstelling en methodologie

Een van de meest typerende aspecten van de Gouden Eeuw (1585-1688) was de sociale mobiliteit.¹ In de vroege zeventiende eeuwse Republiek der Verenigde Nederlanden was het groot. Hierbij ging het om kooplieden die door hun vergaarde rijkdom binnen één of twee generaties zouden gaan behoren tot de regenten.² Er zijn echter ook andere families die in de Gouden Eeuwse Republiek van sociale mobiliteit profiteerden. Hier gaat het om de families van twee opperbevelhebbers van de Nederlandse oorlogsvloot. De families van Michiel de Ruyter (1607-1676) en Maerten Tromp (1598-1653). De sociale mobiliteit vond voor deze twee families bij deze beide heren plaats.

Daarna was het van belang om de nieuwe positie van deze families te bewaren. Het waren met name de (oudste) zonen van dergelijke families die een centrale rol speelden bij het op lange termijn veilig stellen van de gestegen sociale status. Zo gold dit ook voor de in deze scriptie centraal staande Engel de Ruyter (1649-1683) en Cornelis Tromp (1629-1691). Zij waren de meest bekende zonen van hun vaders en vandaar de keuze voor beide. Over hen volgt nu een korte introductie.

Engel de Ruyter was de tweede zoon van Michiel de Ruyter, echter werd hij de stamhouder van het geslacht De Ruyter. Dit kwam doordat De Ruyter's eerste zoon Adriaen (1637-1655) op zeventienjarige leeftijd overleed.³ Omdat Engel hierdoor de oudste zoon werd lag bij hem de grootste verantwoordelijkheid voor het voortbestaan van de familie. Verder zou hij in principe zijn vader moeten opvolgen.⁴ In het eerste punt over het voortbestaan is hij niet geslaagd omdat hij ongetrouwd stierf op 34-jarige leeftijd. Het tweede punt heeft hij ten dele volbracht. Hij trad in de voetsporen van zijn vader door dienst te nemen bij de oorlogsvloot. Alleen zou hij nooit opperbevelhebber van de vloot worden. Zijn carrière bracht hem tot de rang van vice-admiraal. Toch was Engel een goed commandant die snel promotie maakte bij de admiraliteit van Amsterdam.⁵ Ten slotte wordt in de hedendaagse literatuur

¹ <http://www.historischnieuwsblad.nl/index.html> -> zoek op persoon, gebeurtenis, periode... -> ZOEK: Het Gouden Eeuw Gevoel -> Resultaat: Het Gouden Eeuw Gevoel (geraadpleegd 14 juni 2015).

² B.B. Roberts, *Seks, Drugs, en Rock 'n' Roll in de Gouden Eeuw* (Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014), 12, 16-17.

³ R.B. Prud'homme van Reine, *Rechterhand van Nederland: Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2002), 206, 339.

⁴ Luuc Kooijmans, "Vriendschap om te overleven," *Historisch Nieuwsblad* 20, no. 2 (februari 2012): 46-47.

⁵ Prud'homme van Reine, *Rechterhand van Nederland*, 346; L.M. Akveld en J.R. Bruijn, "Een ooggetuige over Chatham: De zoon van Michiel de Ruyter geeft een ooggetuigeverslag van de succesvolle tocht tegen de Engelsen," *Spiegel Historiael: maandblad voor geschiedenis en archeologie* 2, no. 6 (juni 1967): 325.

Engel omschreven als een ijdel man die gesteld was op uiterlijk vertoon.⁶ Deze constatering wordt hier anders verklaard, zoals in het betoog zal blijken. In de bronnen beschrijven de auteurs hem als de opvolger van zijn vader. Treffend hierbij is het volgende citaat: ‘den eenigsten erfgenaam der vaderlyke deugden, lof en eertytelen.’⁷

Net als Engel was Cornelis Tromp de tweede zoon van diens vader Maerten Tromp. Hij werd geen stamhouder doordat zijn oudere broer Harpert (1627-1691) wel in leven bleef. Dit betekende niet dat Cornelis geen rol had in het voortbestaan van de familie.⁸ Het was in die tijd gebruikelijk dat de andere zonen ook werden geacht hun bijdrage daaraan te leveren.⁹ Cornelis had hierin geen geringe bijdrage, want hij was de opvolger van zijn vader bij de oorlogsvloot. Dit kwam omdat de andere zonen van Maerten kort dienst namen bij de oorlogsvloot en daarna kozen voor andere carrières. Hij maakte net als Engel snel promotie en werd uiteindelijk luitenant-admiraal-generaal en daardoor de opperbevelhebber van de Nederlandse oorlogsvloot. Verder heeft hij tevens in Deense dienst het opperbevel gevoerd. Ook kwam hij meerdere malen in conflict met zijn leidinggevenden. In tegenstelling tot Engel trouwde Cornelis wel, echter bleef dit huwelijk kinderloos.¹⁰ Ten slotte wordt hij in de hedendaagse literatuur omschreven als ijdel, opvliegend en dapper.¹¹ Net als bij Engel wordt dit anders verklaard en zou dit later blijken. In vroegmoderne publicaties wordt Cornelis zowel geprezen als verguisd. De verklaring hiervoor was zijn prominente rol binnen de Oranjegezinden.¹²

Hoe behielden de beide zonen de hernieuwde positie van hun families in de Republiek? Dat werd gedaan door middel van een familiestrategie. Deze term en haar betekenis komt voort uit een artikel over familiestrategie van de sociologen Phyllis Moen en

⁶ Van Reine, *Rechterhand*, 274, 345; Akveld en Bruijn, “Een ooggetuige over Chatham,” 325; Bruijn, *De oorlogvoering ter zee in 1673 in journalen en andere stukken* (Groningen: J.B. Wolters, 1966).

⁷ Verwijzing gevonden via J.F.L. de Balbian Verster, “Engel de Ruyter,” *Jaarverslag Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum* 9 (1925): 59-83.

⁸ Prud’homme van Reine, *Schittering en schandaal: Biografie van Maerten en Cornelis Tromp* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2001), 30, 406.

⁹ Kooijmans, “Vriendschap om te overleven,” 47.

¹⁰ Van Reine, *Schittering en schandaal*, 195-411.

¹¹ Peter Sigmond en Wouter Kloek, *Hollands Glorie: Zeeslagen in de Gouden Eeuw* (Zwolle: WBOOKS, 2014), 84; Van Reine, *Schittering*, 383, 419; E.K. Grootes, “Een zeeheld op vrijersvoeten: hoe Cornelis Tromp figureert in een roman uit 1668, over de plaats van dit werk in de romantraditie en over het beoogde leespubliek,” *De zeventiende eeuw: cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief: tijdschrift van de Werkgroep Zeventiende Eeuw* 20, no. 2 (2004): 306.

¹² Van Reine, *Schittering*, 224, 274-281; Lambertus van den Bosch, *Leven en bedrijf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp: graaf van Sylliesburg, ridder van de olifant, baronnet, &c.: lieutenant admiraal generaal van Holland en Westvriesland: Ondermengd met de voornaamste daaden van verscheidene andere zeehoofden, en voornaamentlijk met die van Marten Harpertsz. Tromp: Benevens een naauwkeurig verhaal van der Nederlanderen en hunner bondgenooten oorlogen, sedert den jaare 1650, tegens verscheidene volkeren gevoerd* (Amsterdam: Timotheus ten Hoorn, 1692).

Elaine Wethington. De betekenis luidt als volgt: patronen in de keuzes die individuele familieleden maakten om hun politieke, materiële en sociale positie en die van hun nakomelingen te handhaven of te maximaliseren. Dit handelen was ten dele regelgeleid en stond in de praktijk in wisselwerking met de bestaande sociale instituties en structuren. Om dit te verduidelijken volgt nog een citaat uit het eerder genoemde artikel: 'Families are depicted as developing strategies precisely because there exist constraining economic, institutional, and social realities in the larger opportunity structure.'¹³

Uit de hier bovenstaande informatie ontstond bij mij de volgende hoofdvraag: hoe kregen de familiestrategieën van Engel de Ruyter en Cornelis Tromp vorm en in hoeverre hebben zij hiermee de opwaartse sociale mobiliteit van hun vaders weten te behouden? Hierbij is verder nog een deelvraag geformuleerd. Hierin wordt onderzocht of er sprake was van een nieuwe familiestrategie of dat zij dezelfde wegen volgden als tijdgenoten. Hiervoor zijn vier andere families gekozen en de vraag luidt als volgt: sluiten de familiestrategieën van de families De Ruyter en Tromp aan bij de familiestrategieën van de families Evertsen, Van Wassenaer Obdam, Backer en Teding van Berckhout of is er sprake van een nieuwe familiestrategie?

De keuze voor de vier vergelijking-families wordt verantwoord door de volgende redenen. Ten eerste de achtergronden van de vier families. De tweede reden is dat over de vier families werken zijn verschenen, waaruit de familiestrategieën van individuen vallen te destilleren. Hierdoor is naar deze families geen onderzoek nodig. Een toelichting op de vier zal nu volgen. Voor de familie Evertsen geldt dat het beroemde vlagofficieren (Zeeofficier van de hoogste rang, die het bevel voert over een vloot of een smaldeel.¹⁴) in de zeventiende eeuw leverde.¹⁵ In de volksmond worden zij daarom beschreven als zeehelden.¹⁶ Doordat deze term ook al gebruikt werd in de Gouden Eeuw wordt hier vanaf nu van deze terminologie gebruik gemaakt.¹⁷ Verder maakten zij rond dezelfde tijd de sociale mobiliteit door als de families De Ruyter en Tromp.¹⁸ Door deze feiten kan onderzocht worden of de familiestrategieën van de drie zeehelden-families overeenkomstig zijn. Dit zou dan kunnen

¹³ Phyllis Moen en Elaine Wethington, "The concept of family adaptive strategies," *Annual Review of Sociology* 18 (1992): 234-235, 238-248.

¹⁴ <http://gtb.inl.nl/> -> Start de applicatie -> Mod. Ned. trefwoord: vlagofficier WNT -> Resultaat: Nr. 3 (geraadpleegd 23 oktober 2014).

¹⁵ D.D. Roos, *Twee eeuwen varen en vechten 1550-1700: het admiralengeslacht Evertsen* (Vlissingen: ADZ, 2003), 11-15.

¹⁶ Prud'homme van Reine, *Zeehelden* (Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005), 1-152.

¹⁷ Van den Bosch, *Leeven en Daden der Doorluchtigste Zeehelden en Ontdeckers van Landen, deser eeuwen* (Amsterdam: Jan Claesz. ten Hoorn en Jan Bouman, 1676).

¹⁸ Roos, *Twee eeuwen varen en vechten 1550-1700*, 127-409.

lijden tot een speciale familiestrategie voor zeehelden-families waarbij de sociale mobiliteit kort geleden tot stand gekomen was.

De Van Wassenaer Obdams zijn gekozen, omdat deze familie tevens een zeeheld in de zeventiende eeuw leverde. Verder behoorde de familie ten tijde van de Gouden Eeuw al meerdere generaties tot de Hollandse adel. Door deze informatie is het interessant te kijken of er een speciale familiestrategie was voor zonen van zeehelden. Verder kan hierdoor ook onderzoek gedaan worden of er verschil is tussen een zeehelden-familie die al meerdere generaties tot de top van de samenleving hoort en zeehelden-families die hier nog maar één generatie toebehoren.¹⁹

Voor de families Backer en Teding van Berckhout is de keuze gemaakt omdat zij vanuit de handel een regentengeslacht gingen vormen. Verder deden zij dit in het belangrijkste gewest van de Republiek, Holland. Hierdoor behoorden zij tot de top van de samenleving.²⁰ Deze informatie maakt het mogelijk om te onderzoeken of zeehelden-families dezelfde familiestrategieën volgden als families die via de handel tot de top waren gereikt.

De in deze scriptie gehanteerde methodologie is afkomstig uit het werk van socioloog dr. C. Schmidt. De keuze voor dit werk is gebaseerd op de volgende redenen. Ten eerste is de onderzochte periode overeenkomstig. Als tweede geldt dat de familie uit dit werk één van de families is waarmee de familiestrategieën van de hier gekozen zonen zullen worden vergeleken.

Ten slotte als derde zijn er meerdere positieve beoordelingen over het werk te vinden. Om te beginnen de overtuigende beoordeling van historicus Maarten Prak over de waarde van het werk, *Om de eer van de familie: het geslacht Teding van Berckhout 1500-1950: een sociologische benadering*. Prak komt met de volgende punten die hij in zijn recensie aangeeft. Het wordt omschreven als een toevoeging aan een in Nederland weinig beoefend genre, die van de serieuze familiegeschiedenis. Daardoor kan het volgens Prak met glans een vergelijking met overeenkomstige buitenlandse publicaties doorstaan. Ten slotte wordt het instrumentarium van Schmidt door Prak geroemd.²¹ De tweede beoordeling is afkomstig van sociaalhistoricus Henk Looijesteijn. Hij benoemt het als één van de beste werken op het

¹⁹ H.M. Brokken, ed. *Heren van stand: Van Wassenaer 1200-2000: achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis* (Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 2000), 109-113, 161-168.

²⁰ Femke Diercks, S.A.C. Dudok van Heel en N.E. Middelkoop, ed. *Backer: een Amsterdamse familie in beeld* (Zwolle: Waanders, 2010), 12-22; Cornelis Schmidt, *Om de eer van de familie: het geslacht Teding van Berckhout 1500-1950: een sociologische benadering* (Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1986), 9-10.

²¹ M.R. Prak, "C. Schmidt, Om de eer van de familie, Het geslacht Teding van Berckhout 1500-1950, een sociologische benadering," *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 104, no. 1 (1989): 75-76.

gebied van de beschikbare elitestudies.²² Ten derde komt de historicus Henk van Nierop in het NRC Handelsblad aan bod. Hij zegt over het werk dat Schmidt een prachtig boek over geschiedenis heeft geschreven. Verder geeft Van Nierop aan dat zolang er elites hebben bestaan zij de neiging hebben gehad om zich met adellijke attributen te tooien.²³ Deze constatering komt tevens tot uitdrukking in deze scriptie, zoals verderop zal blijken.

Dan volgt nu de door Schmidt gehanteerde methodologie die bestaat uit drie categorieën waarbij zij elkaar deels overlappen: 1: financieel beheer (kapitaalvorming, beleggings- en erfstrategieën), 2: politieke strategie en 3: sociaal beheer (opvoeding en onderwijs, huwelijkspolitiek, geboorteregeling en ‘public relations’). Hierbij wordt met ‘public relations’ bedoeld dat het gaat om het leggen en onderhouden van goede contacten met representanten van groeperingen die vanuit een oogpunt van het behoud van de familiestatus voor de familie van belang waren. Over het algemeen worden zulke relaties aangeduid als ‘vrienden.’²⁴ De drie categorieën zijn onderdelen van familiestrategie omdat via deze drie sociale mobiliteit plaats kon vinden. Verder toonden de families door de categorieën hun status binnen de samenleving.

Ofschoon Schmidt zijn instrumentarium een zeer waardevol hulpmiddel is gebleken, schiet het op het punt van sociaal beheer tekort. Dit heeft te maken met het feit dat het werk van Schmidt geschreven is voor de memory turn. Door deze turn is tegenwoordig duidelijk dat herinnering een belangrijk onderdeel is van geschiedenisonderzoek.²⁵ Dat is hier tevens het geval en vandaar de toevoeging. Op deze manier worden er nieuwe onderdelen toegevoegd aan het onderzoek naar familiestrategieën. Voor een groot gedeelte is dat de verklaring van de relevantie van deze scriptie. De twee toegevoegde onderdelen zijn ‘representatie’ en ‘herinnering.’ Bij representatie zal worden ingegaan op schilderijen van de betreffende personen, hun familiewapens en de door hen bewoonde huizen. Voor herinnering gaat het erom wat zij ten aanzien van hun eigen herinnering en die van vaders/voorouders hebben laten vervaardigen.

²² <http://historischhuis.nl/> -> Recensiebank -> Zoek: Een Haarlems regentengeslacht -> Resultaat: Henrick S. van Lennep (geraadpleegd 17 mei 2015).

²³ Henk van Nierop, “Het leven der Tedings,” *NRC Handelsblad*, November 14, 1987.

²⁴ Schmidt, *Om de eer van de familie*, 11.

²⁵ Johannes Müller, “Permeable memories: Family History and the Diaspora of Southern Netherlandish Exiles in the Seventeenth Century,” in *Memory before Modernity: Memory Cultures in Early Modern Europe*, ed. Judith Pollman e.a. (Leiden: Brill, 2013), 283-296.

Opbouw

De opbouw van de hier te ontwikkelen scriptie gaat van beschrijvend naar analyserend. Hierdoor is hoofdstuk één een zeer beschrijvend stuk over de familiestrategie van Engel de Ruyter. Het tweede hoofdstuk is zowel beschrijvend als analyserend. Hierin wordt Cornelis Tromp's familiestrategie beschreven en vergeleken met die van Engel. Het derde hoofdstuk wordt voor het grootste gedeelte analyserend. In dit hoofdstuk wordt de deelvraag behandeld. Hierin worden dus de familiestrategieën van Engel en Cornelis vergeleken met de vier vergelijking-families. Verder geldt voor alle hoofdstukken dat zij worden opgebouwd door middel van het stap voor stap behandelen van het door mij aangevulde instrumentarium van Schmidt. Ten slotte wordt in elk hoofdstuk aan het einde een korte samenvatting gegeven met daarbij een conclusie.

Bronnen en literatuur

Er is gebruik gemaakt van documenten uit de familiearchieven van beide families. Deze zijn zowel zelf onderzocht in het nationaal-archief te Den Haag en het archief van Delft en gebruikt in getranscribeerde en bewerkte toestand uit de literatuur. Hiervoor is gekozen omdat het zeventiende eeuwse handschrift van de onderzochte personen soms moeilijk leesbaar was.

Verder vormen de portretten van Engel en Cornelis een onderdeel van de hier onderzochte bronnen. Om deze schilderijen te interpreteren en van de nodige context te voorzien wordt gebruikt gemaakt van een werk over de schilderkunst in de hier onderzochte periode. Dit is ook gedaan doordat de auteur van deze scriptie geen kunsthistorische achtergrond heeft. Het hier gebruikte werk is *De kunst van het kijken: Iconografie van de Europese schilderkunst 14de – 18de eeuw* van de classicus Patrick de Rynck.²⁶ Verder is gebruik gemaakt van een werk waarin schilderijen over Michiel de Ruyter worden behandeld. Het werk is *Public Faces and Private Identities in Seventeenth-Century Holland: portraiture and the production of community* door A.J. Adams. Hierbij is de keuze tot stand gekomen door Adams specialisaties in portretschilderkunst en zeventiende eeuwse Nederlandse kunst.²⁷ Dit werk verschafte interessante informatie rond schilderijen van de familie De Ruyter zoals in het betoog zal blijken. Hierdoor is het van belang voor het door mij toegevoegde onderdeel representatie.

²⁶ Patrick de Rynck, *De kunst van het kijken: Iconografie van de Europese schilderkunst 14de-18de eeuw* (Gent: Ludion, 2004).

²⁷ A.J. Adams, *Public Faces and Private Identities in Seventeenth-Century Holland: portraiture and the production of community* (Cambridge: Cambridge University Press, 2009).

Voor de bronnen zijn tevens de praalgraven van Michiel de Ruyter en Maerten Tromp bezocht. Verder is voor het onderzoek hiernaar gebruik gemaakt van een artikel hierover geschreven door Olaf Mörke en afbeeldingen.²⁸

Ten slotte voor de bronnen worden er nog vroegmoderne publicaties gebruikt. Het gaat om *Het leven en bedryf van den heere Michiel de Ruyter* van de remonstrantse predikant Gerard Brandt (1625-1685), *Het leven en bedryf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp* door Lambertus van den Bosch (1620-1698) en nog een werk van Van den Bosch, *Leven en daden der zeehelden en ontdeckers*.²⁹ De eerste is van belang voor het onderhoud van de herinnering aan zijn vader door Engel de Ruyter. De twee andere werken worden gebruikt voor context en informatie. Hierbij geldt wel voor alle drie dat zij in context worden geplaatst. Ook worden zij vergeleken met de informatie uit de literatuur die nu aan bod komt.

Ten aanzien van de gebruikte literatuur zijn de meest recente biografieën over Michiel de Ruyter, Maerten- en Cornelis Tromp de belangrijkste werken. Het gaat hier om *Rechterhand van Nederland: Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter* en *Schittering en schandaal: Biografie van Maerten en Cornelis Tromp* van de historicus R.B. Prud'homme van Reine.³⁰ *Rechterhand van Nederland* is een vooral beschrijvend boek, dat is echter voor hier geen groot probleem. Dit komt doordat de biografie wordt gebruikt om feiten en informatie te vinden. Aan de gevonden feiten en informatie wordt door mij dan een analyse toegevoegd. Hetzelfde is van toepassing op *Schittering en schandaal*. Verder is er gebruik gemaakt van populaire en wetenschappelijke werken en artikelen over beide vaders en hun zonen. De belangrijkste auteur hierbij is de gerenommeerde maritiem historicus J.R. Bruijn. De keuze voor hem komt door diens expertise op het gebied van maritieme zaken uit de zeventiende eeuw.

Als laatste worden de werken die ingaan op de vier vergelijking-families behandeld. Op het werk over de Teding van Berckhouts wordt niet ingegaan doordat dit werk al ten volle aan bod is gekomen bij de bespreking van de methodologie. Voor de familie Evertsen is het werk van Doeke Roos over deze familie uit 2003 gebruikt. Het is het enige uitgebreide werk over de familie. Hij behandelt de familieleden individueel waardoor de individuele familiestrategieën zijn te ontwaren. Bij de Backers is dit laatste punt het belangrijkste voor de

²⁸ Olaf Mörke, "Die Annäherung im Tod: Begräbnisse für fürstliche Statthalter und bürgerliche Militärs in der niederländischen Republik des 17. Jahrhunderts," in *Macht und Memoria: Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Frühen Neuzeit*, ed. Mark Hengerer (Keulen: Böhlau, 2005).

²⁹ Gerard Brandt, *Het leven en bedryf van den Heere Michiel de Ruyter: Hertog, Ridder, &c. L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt* (Amsterdam: Wolfgang, Waasberge, Boom, Van Someren en Goethals, 1687); Voor volledige noten andere werken zie nrs. 12 en 17.

³⁰ Voor volledige noten zie nrs. 3 en 8.

keuze van het werk *Backer: een Amsterdamse familie in beeld*.³¹ Voor de familie Van Wassenaer Obdam is het werk *Heren van stand: Van Wassenaer 1200-2000: achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis* gebruikt.³² Hierin is uitstekend gebruik gemaakt van de volgende thema's: familie, vermogen, ambten, en materiële en immateriële cultuur volgens Jean Streng.³³ De thema's zijn voor deze scriptie van belang om de familiestrategie van deze familie te ontwaren.

³¹ Voor volledige noot zie nr. 20.

³² Voor volledige noot zie nr. 19.

³³ Jean Streng, "H.M. Brokken, Heren van stand. Van Wassenaer 1200-2000. Achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis," *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 117, no. 3 (2002): 377.

Geen Hertog, maar Baron: Engel's familiestrategie

Engel de Ruyter's familiestrategie zal nu stap voor stap worden behandeld. Hierbij wordt begonnen met de categorie financieel beheer, zoals beschreven in Schmidt.³⁴ Engel's kapitaalvorming bestond uit: verdiensten verkregen door middel van zijn carrière bij de oorlogsvloot, het erfdeel uit zijn vaders nalatenschap en een jaargeld en pensioen door de koning van Spanje, Karel II (reg. 1665-1700) aan hem verleend.³⁵

Vanuit zijn carrière bij de oorlogsvloot verkreeg Engel te zijner tijd een vast inkomen. Dit groeide tevens uit tot een almaar groter bedrag, vanwege zijn gestage klim binnen de rangen van de oorlogsvloot.³⁶ Verder moest een bevelhebber van een oorlogsschip in de zeventiende eeuw zelf voor de victualiën (voeding en dergelijke) zorg dragen. Door voordelig in te kopen kon de kapitein veel geld overhouden, omdat hiervoor een vast bedrag werd uitgekeerd door de admiraliteit, kostpenningen genaamd. Hieruit haalde zijn vader tussen 1652 en 1667 een bedrag van rond de 70.000 gulden.³⁷ Waarschijnlijk heeft zijn vader Engel bij de aankoop van victualiën geholpen, zodat hij hieruit ook kapitaal kon verwerven. Een aanwijzing voor deze veronderstelling komt voort uit 1674 toen zijn vader hem naar Tenerife zond om aldaar het inslaan van voorraden voor te bereiden.³⁸ Doordat Engel vanaf 1679 tot aan zijn dood geen commando meer voerde over een oorlogsbodem had hij niet meer de beschikking over deze extra aanvulling.³⁹

De erfenis die hij verkreeg na het overlijden van zijn vader in 1676 bestond uit het hem toekomende erfdeel na de dood van beide ouders. Dit bestond uit ongeveer 117.000 gulden. Verder verkreeg Engel door zijn rol als stamhouder enkele kostbare erfstukken uit de boedel. Hierbij ging het onder andere om alle herinneringselementen van eerbewijzen die

³⁴ Schmidt, *Om de eer van de familie*, 11.

³⁵ De Balbian Verster, "Engel de Ruyter," 59-83; Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 543, Kopie van een uitgaande brief aan Don Juan van Oostenrijk over aanbidding van een adellijke titel en het verlenen van een pensioen, met een kopie van een kwitantie voor de ontvangst van een jaargeld over 1677; Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 550, Besluit van de koning van Spanje [Karel II] om Engel de Ruyter een jaarlijks pensioen toe te kennen wegens de verdiensten van zijn vader.

³⁶ Prud'homme van Reine, *De portretten van Luitenant-admiraal Michiel Adriaenzoon de Ruyter, Nederlands beroemdste zeeheld, zijn vrouw Anna van Gelder en zijn zoon Engel de Ruyter* (Bergen: Rob Kattenburg, 2010), 7.

³⁷ <http://www.deruyter.org/> als innovator -> ontdek meer -> Zorg (geraadpleegd 8 mei 2015); Kees Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw: Kapitaal, macht, familie en levensstijl* (Amsterdam: Rijksmuseum, 2006), 208.

³⁸ Balbian Verster, "Engel," 71.

³⁹ Van Reine, *Rechterhand*, 345-346.

verleend waren aan zijn vader. Ten slotte kreeg Engel nog een bedrag van 15.000 gulden voor een toekomstig huwelijk toebedeeld.⁴⁰

Het jaargeld en het pensioen dat door de koning van Spanje aan Engel werden uitgekeerd stonden in verband met zijn Spaanse baronnetitel, hierover later meer. Het jaargeld bedroeg 2000 dukaten en was overeenkomstig met het bedrag dat verbonden was aan de aan Engel vererfde hertogstitel van zijn vader. Het pensioen werd aan hem verleend vanwege de verdiensten van zijn vader voor de Spaanse kroon en bedroeg een jaarlijkse uitkering van 2000 kronen. De uitbetaling van deze toegekende bedragen verliep niet zonder haperingen.⁴¹

Over beleggingsstrategieën valt te melden dat Engel belegde in vastgoed. Hij kocht in 1680 een buitenhuis met een flinke lap grond aan de Vecht te Breukelen voor het bedrag van 16.220 gulden. In zijn boedelinventaris werd deze hofstede getaxeerd op 19.500 gulden.⁴² Verdere beleggingsstrategieën van Engel zijn helaas niet gevonden.

Engel's erfstrategie zag er als volgt uit. Hij liet zijn nalatenschap verdeeld na aan zijn neven en nichten. Dat waren de zonen en dochters van zijn volle zusters Cornelia (1639-1720) en Alida (1642-1679). Onder hen vererfde hij zijn bezittingen evenredig, waaronder veel attributen ter herinnering aan zijn vader. Over de herinneringselementen gaf hij in zijn testament nog wel aan dat deze bij elkaar moesten blijven en niet verkocht mochten worden, om zo een blijvende herinnering te vormen aan de glorie en roem van het geslacht De Ruyter. Dit laatste punt vermeldt hij als volgt: ‘..... zulex telkens succedeeren aen zyn Ed. zijde, linie ende bloede.’⁴³

De politieke strategie van Engel en die van vele andere tijdgenoten speelde zich af tussen de keuze Oranjegezind of Staatsgezind. Uit de bestudeerde literatuur komt naar voren dat Engel behoorde tot de Oranjegezinden. In deze constatering speelt Engel zijn vriendenkring een grote rol, vandaar dat zij hier behandeld zullen worden. Vrienden van Engel waren de prominente Oranje-aanhanger en collega bij de oorlogsvloot, Cornelis Tromp, vertrouweling van prins Willem III (1650-1702), Willem Adriaen, graaf van Nassau, heer van Odijck (ca. 1632-1705) en de belangrijkste moordenaar van Johan de Witt (1625-1672) en Engel's onderbevelhebber in 1668 en 1669, luitenant-ter-zee Maerten van Valen (1636-ca.

⁴⁰ Van Reine, *Rechterhand*, 339.

⁴¹ NA, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 543; NA, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 550.

⁴² R.H.M. Immerseel, "Spelevaren op buitens en langs de Vecht in het bijzonder," *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'* (2009): 56; Van Reine, *Rechterhand*, 346; Boedelinventaris gezien via Balbian Verster, "Engel," 79.

⁴³ Testament gezien via Verster, "Engel," 77-80.

1694).⁴⁴ Verder wordt er ook melding gemaakt van een gebeurtenis om Engel zijn Oranjegezindheid te verklaren. De gebeurtenis heeft te maken met het in 1677 voltrokken huwelijk tussen Willem III en Mary Stuart (1662-1694). Engel nam op eigen verzoek deel aan de huwelijksfestiviteiten en daaromheen georganiseerde ceremonies. Verder reisde hij voor vertrek naar Londen in het gezelschap van verschillende vertrouwelingen van Willem III af naar Den Briel.⁴⁵ Engel zijn keuze voor de Oranjegezinden is naar mijn mening verder te verklaren uit het feit dat na het rampjaar 1672 de aanhangers van de Oranjes de dominante partij in de Republiek werden. Engel wilde hierdoor tonen dat hij deze partij steunde om zo mede de sociale positie van het geslacht De Ruyter te bewaken.

Echter in het geval dat de Staatsgezinden de dominante partij waren gebleven dan kon Engel tevens op hun steun rekenen en wel door de herinnering aan zijn vader. Die werd door zijn vriendschap met raadspensionaris Johan de Witt gezien als een Staatsgezinde. Een voorbeeld van de steun van de Staatsgezinden voor Engel is terug te vinden in zijn bevordering tot ordinaris-kapitein bij de Amsterdamse admiraliteit in 1669. Hij verkreeg deze functie door inmenging van zijn vader en De Witt. Zijn vader had, door middel van correspondentie met De Witt, Engel voor de vrij gekomen functie voorgedragen en de raadspensionaris zegde toe hierbij graag te helpen. Engel diende zich nog wel te presenteren aan de raden van de admiraliteit en hierbij werd zijn vaders aanwezigheid gewenst, omdat dit de zaak zeer zou helpen.⁴⁶ Concluderend valt over Engel's politieke strategie te vermelden dat hij zeer waarschijnlijk Oranjegezind was, maar dat hij door de herinnering aan zijn vader tevens op goede voet stond met de Staatsgezinden. Hieruit valt naar mijn mening af te leiden dat beide kampen hem gunstig gezind waren. Het bood daardoor een gunstige uitgangspositie voor de familienaam en het toekomstige nageslacht.

Ten slotte de laatste categorie over sociaal beheer en hierbij wordt allereerst ingegaan op opvoeding en onderwijs. Engel werd opgevoed in een gezin dat behoorde tot de top van de samenleving in de Republiek. Zijn moeder overleed al vroeg. Hierdoor kreeg Engel een stiefmoeder. Ook werd hij stamhouder zoals in de inleiding staat vermeld. Ten opzichte van onderwijs valt te vermelden dat Engel tot aan zijn vijftiende naar school ging. Verder werd hij onderwezen in het koopmanschap en voorbereid op een carrière binnen de oorlogsvloot door

⁴⁴ Prud'homme van Reine, *Moordenaars van Jan de Witt: De zwartste bladzijde van de Gouden Eeuw* (Amsterdam: Arbeiderspers, 2013), 134, 138; Bruijn, Prud'homme van Reine en R.H.A.M. van Hövell tot Westerflier, ed. *De Ruyter: Dutch admiral* (Rotterdam: Karwansaray Publishers, 2011), 243; Verster, "Engel," 80.

⁴⁵ Bruijn, "William III and His Two Navies," *Notes and Records of the Royal Society of London* 43, no. 2 (juli 1989): 128; Van Reine, *Moordenaars van Jan de Witt*, 138.

⁴⁶ Van Reine, *Rechterhand*, 206; Van Reine, *De portretten van Luitenant-admiraal*, 7.

zijn vader. Ten slotte werden Engel en zijn stiefbroer Jan van Gelder (1647-1673) door Michiel de Ruyter in 1667 de kans geboden om een reis naar het buitenland te maken. Beide bedankten hiervoor, mede om een promotie bij de oorlogsvloot te bewerkstelligen.⁴⁷

Uit de informatie over Engel in de inleiding is al gebleken dat Engel nooit trouwde, hierdoor lijkt hij geen huwelijkspolitiek te hebben gehad. Echter is er informatie die dit tegenspreekt. Hij verkeerde tijdens uitstapjes en reizen vaak in het gezelschap van dames. In het bijzonder met de drie lang ongehuwde dochters van de Amsterdamse burgermeester Cornelis de Vlaming van Oudshoorn (1613-1688).⁴⁸ Dit waren Maria (1646-1732), Alida (1651-1730) en Geertruida (1658-1688).⁴⁹

Om de volgende redenen heeft hij volgens mij de drie dochters als geschikte huwelijkspartners gezien. De familie De Vlaming van Oudshoorn was Oranjegezind en had een sterke band met de Oranjes. Hierdoor kon Engel zijn steun aan de Oranjeklanten andermaal tonen en versterken. Verder behoorde de familie tot de top van de samenleving en daardoor was het een goede partij voor hem. De trouwdata van de drie dames geven tevens aan dat er wel degelijk kans was voor een huwelijk met Engel. Zij trouwden ofwel rond Engel zijn dood dan wel een jaar tot jaren later. Verder was Engel rond de vermeldingen van het contact met de dames eind twintig begin dertig. Dit was niet ongebruikelijk, want mannen trouwden in deze periode zelden voor hun zevenentwintigste en binnen Hollandse huishoudens was sprake van een hoge huwelijksleeftijd.⁵⁰ Waarom het niet tot een huwelijk met een van de dames is gekomen, heeft naar mijn mening meerdere oorzaken. Oorzaak één Engel's gezondheid. Hij had in deze periode vaak last van koorts en benauwdheid en werd in 1682 zelfs ernstig ziek.⁵¹ De tweede oorzaak is dat Cornelis de Vlaming van Oudshoorn zeer

⁴⁷ Van Reine, *Rechterhand*, 53, 206-208, 219; Verster, "Engel," 64.

⁴⁸ Akveld en Bruijn, "Een ooggetuige," 326.

⁴⁹ <http://www.oudshoornsekerk.nl/v10/> -> Historie -> Cornelis de Vlaming -> GEZIN (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Zoek: Maria de Vlaming van Oudshoorn -> Resultaat: Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Aletta van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Geertruida van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015).

⁵⁰ Dirk Damsma, *Familieband: Geschiedenis van het gezin in Nederland* (Utrecht: Kosmos-Z&K, 1999), 45.

⁵¹ <http://www.oudshoornsekerk.nl/v10/> -> Historie -> Cornelis de Vlaming -> GEZIN (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Zoek: Maria de Vlaming van Oudshoorn -> Resultaat: Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Aletta van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015); <http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Geertruida van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015); Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 1896), inv.nr. 192, "Journaal verbaelswijs gehouden bij Jr. Engel de Ruyter, uitgevaren als appointee int jaer 1664 met 't schip De Spiegel gecommandeert

waarschijnlijk meerdere opties heeft gehad voor huwelijkspartners van zijn dochters en daarbij is Engel afgevalen als kandidaat. Dit wordt versterkt als gekeken wordt naar de echtgenoten van de drie dames. Deze waren allemaal afkomstig uit vooraanstaande families die al meer dan één generatie tot de top van de samenleving behoorden.⁵² Verder heeft het te maken met het feit dat via de dochters toendertijd banden werden gesmeed met andere families.⁵³ Van geboorteregeling lijkt door zijn status als vrijgezel ook geen sprake. Echter werd er in de tijd van Engel gefluisterd dat hij diverse buitenechtelijke kinderen had verwekt.⁵⁴ Zelf heeft Engel nergens melding gemaakt van een bastaard.

Sommige ‘public relations’ van Engel de Ruyter zijn al behandeld bij de categorie politieke strategie. Verdere ‘public relations’ moeten worden gevonden in de hoogste kringen. Voorbeelden hiervan zijn raadspensionaris Fagel (1634-1688) en de hertog van York, Jacobus Stuart (1633-1701).⁵⁵ Deze relaties heeft Engel zeer waarschijnlijk gebruikt om de sociale positie van de familie De Ruyter te onderhouden.

Tevens dienen onder ‘vrienden’ familieleden te worden vermeld, omdat onder hun in de eerste plaats vriendschap werd gezocht. Het ging dan om familieleden met wie er verplichtende relaties werden onderhouden. Voor Engel waren dit zijn stiefmoeder, zusters en zwagers waarmee hij een goede verstandhouding had. Verder ingaand op de familie had hij het voogdschap over Cornelia Schorer (1664-1686), dochter uit Alida de Ruyter’s eerste huwelijk. Hij was onder andere getuige bij haar huwelijk. Ten slotte heeft hij vanwege absentie als waarnemer van het voogdschap in 1679 Alida’s tweede man, Ds. Thomas Potts (1622-1689) aangesteld.⁵⁶

Ten slotte voor de ‘public relations’ zijn er nog twee collega’s bij de oorlogsvloot te benoemen waarmee Engel op goede voet stond. Dit waren luitenant-admiraal Adriaen Banckert (1620-1684) en vice-admiraal Carel Reyniers van de Putte (ca. 1642-1695). Beide

wordende door vader als vice-admiraal van Holland” en door mij bijgehouden tot 1681. Eigenhandig, 1664-1681, fol. 156, 159; Damsma, *Familieband*, 45; Van Reine, *Rechterhand*, 345.

⁵² Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 259-260; M. Smallegange, *Nieuwe cronyk van Zeeland: eerste deel* (Middelburg: Joannes Meertens, 1696), 475, 482-483; G.E. Cokayne, ed., *Complete peerage of England, Scotland, Ireland, Great Britain and the United Kingdom, extant, extinct or dormant (G to K)* 1e ed. (Londen: George Bell & Sons, 1892), 279-281.

⁵³ Kooijmans, “Vriendschap om te overleven,” 47.

⁵⁴ Van Reine, *Rechterhand*, 346.

⁵⁵ Akveld en Bruijn, “Een ooggetuige,” 326; NA, Collectie De Ruyter, inv.nr. 192, fol. 153, 156.

⁵⁶ Kooijmans, “Vriendschap,” 46; <http://nagtegaal.org/> -> Genealogieën -> Nachtegael (1534-1750)-> op blz. 7, onder 4. PETRONELLA JACOBA (geraadpleegd 13 mei 2015); Verster, “Engel,” 77.

waren in dienst van de admiraliteit van Zeeland en woonachtig in Middelburg en Vlissingen.⁵⁷ Engel onderhield waarschijnlijk een vriendschap met hen voor zijn carrière bij de oorlogsvloot en de positie van de De Ruyters in Vlissingen, Zeeland. Hier woonde Alida de Ruyter met haar tweede echtgenoot, Potts was namelijk predikant aldaar en Cornelia Schorer met haar echtgenoot Gillis Thijssen (?-1709).⁵⁸ In de keuze voor Thijssen heeft Engel zeer waarschijnlijk een rol gespeeld naar mijn mening. Hij heeft dit gedaan voor de positie van de familie De Ruyter in Vlissingen. Zij ondervonden hier laster door de voormalig werkgever van Michiel de Ruyter en machtige familie Lampsins. Thijssen vormde hier een goed blok tegen doordat hij schepen (1682-1694 en 1701), burgermeester (1695-1700 en 1709), en raad van Vlissingen (1703) was. Verder bezat hij een buitenplaats en was ook nog bewindhebber bij de VOC.⁵⁹

Ter afsluiting van sociaal beheer worden nu de door mij toegevoegde onderdelen representatie en herinnering behandeld. Hierbij wordt met het onderdeel representatie begonnen en daarbij allereerst schilderijen. Hierin toonde Engel onder meer zijn sociale status zoals hieronder duidelijk zal worden. Het eerste schilderij verbeeldt Engel als een Romeins generaal en was zeer waarschijnlijk een opdracht van zijn ouders.⁶⁰ Het verbeelden als een Romeins veldheer kwam in deze tijd meer voor zoals zal blijken in het hoofdstuk over Tromp's familiestrategie. Verder komt in dit schilderij een andere overeenkomst voor dat in meer schilderijen uit deze periode voorkomt en dat is het tonen van het wapen van de betreffende persoon. In het hier beschreven schilderij wordt het familiewapen van het geslacht De Ruyter getoond, dit wapen zou onder Engel nog enige veranderingen ondergaan zoals later zal blijken. Verder toont het schilderij een doorkijkje naar een zee met schepen. Dit is zeer waarschijnlijk een verwijzing naar de maritieme connectie van de familie De Ruyter. Ten slotte is het waarschijnlijk vererfd aan Engel zijn halfzuster Margaretha (1652-1688).⁶¹ Het schilderij wordt hier getoond in figuur één.

⁵⁷ Bruijn, *De oorlogvoering ter zee*, 19; G.G. Hellinga, *Zeehelden uit de Gouden Eeuw* (Zutphen: Walburg Pers, 2006), 33; <http://genealogy.richardremme.com/> -> Genealogy -> Online 300.000+ database -> Last name: Putte / First name: Carel -> Search -> Resultaat (geraadpleegd 17 juni 2015).

⁵⁸ Van Reine, *Rechterhand*, 205; <http://nagtegaal.org/> -> Genealogieën -> Nachtegael (1534-1750)-> op blz. 7, onder 4. PETRONELLA JACOBA (geraadpleegd 13 mei 2015).

⁵⁹ Van Reine, *Rechterhand*, 205-206; <http://nagtegaal.org/> -> Genealogieën -> Nachtegael (1534-1750)-> op blz. 7, onder 4. PETRONELLA JACOBA (geraadpleegd 13 mei 2015).

⁶⁰ Van Reine, *De portretten*, 8.

⁶¹ Ibidem, 8, 13.

Figuur 1: *Engel de Ruyter als Romeins generaal*



Bron: RKD, afbeeldings nr. 0000259495

Het volgende schilderij dat behandeld wordt heeft tevens een tegenhanger waarop stiefbroer Jan is afgebeeld. Beide schilderijen waren zeer waarschijnlijk bedoeld om naast elkaar te hangen in het ouderlijk huis en werden vervaardigd door Jan Andries Lievens (1644-1680).⁶²

Ingaand op het portret van Engel valt te vermelden dat hij in een uitermate fraai kostuum is afgebeeld. Een verklaring hiervoor wordt omschreven als: ‘meegaan met de smaak van de tijd.’⁶³ Verder wordt vermeld dat Engel het kostuum gedragen heeft tijdens zijn bezoek aan het hof in Engeland. Hij was toen tot ridder geslagen en vandaar dat R. van Luttermvelt, de auteur, het ziet als een herinneringsstuk aan deze gebeurtenis.⁶⁴ Door mij wordt deze conclusie ook getrokken.

⁶² Van Reine, *Rechterhand*, 209.

⁶³ R. van Luttermvelt, “Herinneringen aan Michiel Adriaenszoon de Ruyter in het Rijksmuseum,” *Bulletin van het Rijksmuseum* 5, no. 2 (1957): 68.

⁶⁴ *Ibidem*, 68-70.

Figuur 2: *Jan van Gelder (1668)*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr.
SK-A-1661

Figuur 3: *Engel de Ruyter (1668)*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr.
SK-A-1660

Het volgende schilderij werd een jaar na het herinneringsstuk aan de Engelse ridderslag vervaardigd en het was een ‘staatsieportret’ (Officieel portret in vol ornaat.⁶⁵) door Ferdinand Bol (1616-1680). Naar mijn mening gaat het hier weer om een herinneringsstuk en wel ter herinnering aan de eerder genoemde bevordering tot ordinaris-kapitein. Het schilderij heeft veel overeenkomsten met de door Bol twee jaar eerder vervaardigde ‘staatsieportretten’ van zijn vader voor de verschillende admiraliteitscolleges. Het formaat van zijn portret was maar iets kleiner dan dat van zijn vader en waarschijnlijk was dit schilderij bestemd voor zijn huis dat hij rond 1669 had betrokken.⁶⁶ Verdere overeenkomsten tussen de portretten van vader en zoon zijn: beide staan voor een balustrade en er is een zeegezicht te zien met schepen gedeeltelijk afgeschermd door middel van een gordijn. Het aanbrengen van een gordijn in deze werken is waarschijnlijk gedaan om de indruk te versterken dat er drie dimensies zijn.⁶⁷ Ten slotte is bij beide het oorlogsschip waarover zij het commando voeren aan de spiegel te herkennen, voor Engel is dat het *Wapen van Leiden* en voor Michiel de Ruyter is dat de *7 Provinciën* en zo is het tevens een verwijzing naar hun beroep en hun activiteiten bij de oorlogsvloot. Overeenkomsten in beide lijsten zijn dat de afgebeelde objecten zowel in Engel’s als zijn vaders lijst verwijzen naar hun functies bij de oorlogsvloot.⁶⁸

⁶⁵ A.P.G.M.A. Ficq-Weijnen en A.A. Weijnen, *Prisma Woordenboek: Nederlands* 38e ed. (Utrecht: Het Spectrum, 2004), 451.

⁶⁶ Van Reine, *Rechterhand*, 209; Van Reine, *De portretten*, 7.

⁶⁷ De Rynck, *Iconografie van de Europese schilderkunst*, 308.

⁶⁸ <https://theframeblog.wordpress.com/> -> ARCHIVES -> Maurtishuis frames: Part II: trophy frames (geraadpleegd 24 januari 2015).

Figuur 4: *Michiel de Ruyter (1667)*



Bron: Mauritshuis, inv. nr. 585

Figuur 5: *Engel de Ruyter (1669)*



Bron: Mauritshuis, inv. nr. 19

Het laatste schilderij dat hier behandeld wordt, staat afgebeeld op het voorblad van de scriptie en is het familieportret uit 1662. Engel heeft waarschijnlijk de latere aanpassingen van dit schilderij voor zijn rekening genomen. Deze veronderstelling rust onder andere op het feit dat de valk en de kleren van Engel latere toevoegingen zijn geweest. Engel heeft hiermee de adellijke statuur van het geslacht De Ruyter willen tonen, want Engel's kleding, de valk en de honden, zijn een verwijzing naar de jacht en dat was een adellijk voorrecht.⁶⁹ Deze verwijzing verantwoord ook de stelling over het tooien met adellijke attributen door Van Nierop in de inleiding.⁷⁰ Verder zorgde Engel ook voor zijn vaders herinnering door de keten van de Orde van Sint Michiel toe te voegen, die zijn vader in 1666 had ontvangen. Ten slotte is het familieportret in bezit gekomen van Engel de Ruyter en daarvoor hing het in het ouderlijk huis. Daar hing het in de kamer waar de vader van Engel gewoonlijk zijn gasten ontving.⁷¹

Het tweede onderdeel bij representatie gaat in op het familiewapen van de De Ruyters. Michiel de Ruyter verkreeg zijn wapen in het jaar 1660 bij zijn verheffing en die van diens nakomelingen in de Deense adelstand door de toenmalige Deense koning Frederik III (reg. 1648-1670).⁷² Ter verduidelijking wordt hieronder een afbeelding van het wapen gegeven.

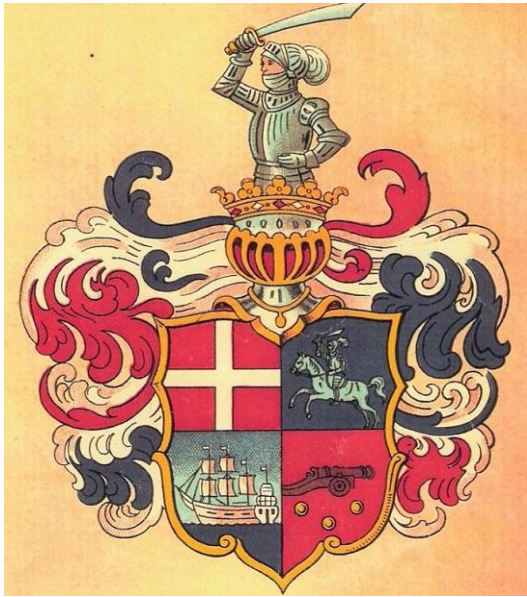
⁶⁹ Adams, *Public Faces and Private Identities in Seventeenth-Century Holland*, 142-143, 152.

⁷⁰ Van Nierop, "Het leven der Tedings."

⁷¹ Adams, *Public Faces and Private Identities*, 142-143, 152.

⁷² <http://www.deruyter.org/> -> als erfgoed -> ontdek meer -> Familie -> Documenten & Links: Wapen van Michiel en zijn nageslacht (geraadpleegd 5 december 2014).

Figuur 6: *Originele wapen van Michiel de Ruyter*



Bron: Stichting Michiel de Ruyter

Aan dit familiewapen van het geslacht De Ruyter werd door Engel een en ander veranderd. De eerste verandering heeft te maken met de aan zijn vader postuum verleende hertogstitel door de koning van Spanje, Karel II. Engel erfde deze titel en liet het veranderen in de titel van baron. Omdat hij de titel van hertog voor Nederland ‘minder geschikt’ achtte.⁷³ Verder werd hem hierbij verleend om een leeuw als helmteken toe te voegen aan zijn vaders wapen.⁷⁴ Toch plaatste Engel de leeuw niet als helmteken maar als hartschild in zijn wapen en zo werd het ook vervaardigd op het praalgraf van zijn vader.⁷⁵ Verdere toevoegingen die Engel aan het wapen van zijn vader deed zijn een hertogskroon en schildhouders. De hertogskroon zal worden behandeld wanneer wordt ingegaan op het praalgraf. De schildhouders zijn zover door mij kan worden nagegaan een verwijzing naar Groot-Brittannië, want de schildhouders stellen naar mijn mening de Engelse leeuw en de Schotse eenhoorn voor. Waarschijnlijk heeft Engel deze schildhouders toegevoegd als verwijzing naar de aangeboden eerbewijzen aan zijn vader vanuit Engeland, maar die door zijn vader niet waren

⁷³ <http://www.deruyter.org/> -> als erfgoed -> ontdek meer -> Familie -> Documenten & Links: Wapen van Michiel en zijn nageslacht (geraadpleegd 5 december 2014).

⁷⁴ Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 1896), inv.nr. 215A/B, Adelsbrief van Karel II, Koning van Spanje, waarbij aan Jhr. Engel de Ruyter de titel van baron wordt verleend, 4 November 1678 en acte waarbij hem vergund wordt een leeuw als helmteken op zijn vaderlijk wapen te voeren, 25 Februari 1680 1678 en 1680 2 charters.

⁷⁵ <http://www.deruyter.org/> -> als erfgoed -> ontdek meer -> Familie -> Documenten & Links: Wapen van Michiel en zijn nageslacht (geraadpleegd 5 december 2014).

aangenomen. Daardoor werd de titel van ridder waarschijnlijk aan Engel overgedragen.⁷⁶ Al deze veranderingen resulteerde in het volgende wapen op het praalgraf.

Figuur 7: *Wapen op het praalgraf van Michiel de Ruyter*



Bron: Eigen Collectie

Ingaand op Engel's eigen wapen valt te vermelden dat hij grotendeels het wapen voerde, dat op zijn vaders praalgraf stond. Hij liet aan de bovenkant van het wapen de helm en de hertogskroon weg en verving dit voor een baronnenkroon. Verder voegde Engel nog twee dolfinen toe aan de onderkant van het wapen en deze verwijzen waarschijnlijk naar de maritieme beroepen van het geslacht De Ruyter.⁷⁷ Het wapen van Engel de Ruyter is hieronder te zien.

Figuur 8: *Wapen van Engel de Ruyter*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. NG-NM-10415

⁷⁶ Bruijn, Prud'homme van Reine en Van Hövell tot Westerflier, ed. *De Ruyter*, 135-137.

⁷⁷ <https://www.rijksmuseum.nl/> -> Collectie -> Zoeken in de collectie -> NG-NM-10415 -> Wapen van M.A. de Ruyter -> Meer objectgegevens -> Omschrijving (geraadpleegd 11 mei 2015).

Het derde en tevens laatste onderdeel ten aanzien van representatie gaat over de woningen van Engel de Ruyter. Over zijn huis is al besproken dat hij dit rond 1669 betrok. Het ging om een huurwoning gelegen aan de Buitenkant op het Nieuwe Waalseiland (tegenwoordig Prins Hendrikkade, Amsterdam). Zijn vader en stiefmoeder woonden hier ook en dit waren tevens zijn burens. Het lag niet in de grachtengordel waar de herenhuizen stonden, waar onder andere De Ruyter's collega Isaac Sweers had gewoond. Het eiland waar De Ruyter en zijn zoon woonden, was een vestigingsplaats voor vissers, zeelieden, enkele kooplui en veel kapiteins. Ondanks de bescheiden locatie, in vergelijking met de herenhuizen aan de grachtengordel, waren de huizen van Engel en zijn vader wel de duurste van de buurt. De keuze voor deze bescheidener huisvesting kan deels verklaard worden doordat Engel zijn vader volgens de overlevering geen behoefte had aan een 'leven op stand.' Een wetenschappelijk gezien betere reden is dat zij hier woonden tussen getrouwen en goede bekenden.⁷⁸ Dit laatste is mijn inziens tevens van belang voor de 'public relations' en zodoende voor Engel's familiestrategie. Ten slotte hoopte Engel waarschijnlijk door een huwelijk met een van de dames De Vlaming van Oudshoorn in het bezit te komen van een huis in de grachtengordel. Hier hadden De Vlaming van Oudshoorns meerdere woningen.⁷⁹

Ondanks de bescheidener positie in Amsterdam in vergelijking met andere collega's had hij wel de eerder genoemde hofstede sinds 1680. Hij noemde het Ruytervegt en tegenwoordig is dit het gemeentehuis van Breukelen. Vanuit zijn buitenhuis bracht hij met regelmaat een bezoek aan zijn vriend Cornelis Tromp die een buitenverblijf had in het nabijgelegen 's-Gravelande. Verder gedroeg hij zich hier als een landheer door meerdere malen de boeren van Breukelen te trakteren op een maaltijd.⁸⁰ Door de aankoop van Ruytervegt kon Engel de sociale stijging van het geslacht De Ruyter tonen en dat werd mede door andere families gedaan. Op onder andere deze manier toonden opkomende families in de Republiek dat zij aan aristocratisering deden.⁸¹

Ten aanzien van het toegevoegde onderdeel herinnering wordt allereerst ingegaan op het postuum portret van luitenant-admiraal-generaal Michiel Adriaenszoon de Ruyter. In de

⁷⁸ Van Reine, *Rechterhand*, 209-210; Adams, *Public Faces*, 140; Verster, "Engel," 83; <http://www.amsterdamsegrachtenhuizen.info/> -> Grachten -> Zoeken: Herengracht 481 -> Resultaat: Herengracht 481 Amsterdam (geraadpleegd 11 mei 2015).

⁷⁹ <http://www.oudshoornsekerk.nl/v10/> -> Historie -> Cornelis de Vlaming -> DE BEZITTINGEN VAN DE FAMILIE DE VLAMING VAN OUDSHOORN (geraadpleegd 13 mei 2015).

⁸⁰ Van Reine, *Rechterhand*, 346; Van Reine, *Moordenaars*, 138; Akveld en Bruijn, "Een ooggetuige," 326; <http://www.amsterdamsegrachtenhuizen.info/> -> Grachten -> Zoeken: Herengracht 481 -> Resultaat: Herengracht 481 Amsterdam (geraadpleegd 11 mei 2015); Adams, *Public Faces*, 140; NA, Collectie De Ruyter, inv.nr. 192, fol. 158.

⁸¹ Schmidt, *Om de eer*, 68.

verbeelding van zijn vader wordt Engel een zeer waarschijnlijke rol toebedeeld. Zo wordt zijn vader, zoals te zien valt in figuur negen, afgebeeld met een oranje sjerp om zijn rechterarm en staat aan zijn linkerkzijde een moortje. De oranje sjerp is een verwijzing naar de Oranjes om zo te laten zien dat zijn vader een Oranjegezinde was en geen Staatsgezinde. Het moortje toont de sociale status van het geslacht De Ruyter, want moortjes waren bedienden binnen de hogere sociale klassen in de Republiek en komen dan ook voor in schilderijen van andere families die behoorden tot de top van de samenleving. De afbeelding van het moortje is waarschijnlijk gebruikt om de sociale status van De Ruyter te tonen, want er was geen moortje aanwezig onder het personeel van Michiel de Ruyter.⁸²

Figuur 9: *Postuum portret Michiel de Ruyter*



Bron: Zeeuws Maritiem muZEEum, inv. nr. onbekend

Ten tweede liet Engel een biografie over zijn vader vervaardigen door de remonstrantse predikant Gerard Brandt (1626-1685). Engel verschafte Brandt de scheepsjournalen en brievenboeken van zijn vader. Hieraan had hij korte resumés toegevoegd waarin de belangrijkste zaken werden vermeld.⁸³ Over de inhoud van het werk hierin wordt het wapen van Michiel de Ruyter afgebeeld in de aangepaste versie door Engel.⁸⁴ Verder werd hierin ook

⁸² Bruijn, Van Reine en Van Hövell tot Westerfliet, ed. *De Ruyter*, 243.

⁸³ Van Reine, *Rechterhand*, 342.

⁸⁴ Brandt, *Het leven en bedrijf van den Heere Michiel de Ruyter: Hertog, Ridder, &c. L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt* (Franeker: Van Wijnen, 1988), op bladzijde voor en achter de titelpagina.

een moortje getoond bij een gravure van De Ruyter.⁸⁵ Engel zelf wordt in dit werk: ‘Jonker Engel de Ruyter’ genoemd.⁸⁶ De jonker-titel kon hij dragen door de verheffing in de Deense adelstand.⁸⁷ Zo toonde Engel in dit werk via de titulatuur zijn adellijke titels. In de als bijlage toegevoegde gedichten ter gelegenheid van zijn vaders dood zijn verwijzingen naar Engel te vinden. Hierbij gaat het om de volgende gedichten: LYKGEZANG door Petrus Francius (1645-1704), GEDACHTENIS Van den Heer DE RUYTER, door A. Moonen (1644-1711) en ROUW- EN ZEGEN-ZANG door D. Schelte (1639-1715). Samengenomen wordt in deze gedichten verwezen naar de adellijke titels en afkomst van Engel.⁸⁸

Als derde onderdeel zorgde Engel namens de familie voor de uitvoering van het praalgraf van zijn vader. Hiervoor had hij een nadere overeenkomst met de beeldhouwer Rombout Verhulst (1624-1698) gesloten. Ten tijde van de werkzaamheden verlangden de De Ruyters enkele nogal forse wijzigingen. Een hiervan was gunstig voor Engel zijn familiestrategie en heeft te maken met de postuum aan De Ruyter verleende hertogstitel. De familie wilde nadat de hertogstitel definitief was verleend de hertogskroon toevoegen aan het praalgraf en hieraan verwante zaken.⁸⁹ Hieruit kon Engel een adellijke afkomst ondersteunen. Hij had dit ook laten doen in de biografie van zijn vader door Brandt. Hier stond zoals eerder vermeld de titel van jonker voor zijn naam. Terugkomend op het praalgraf, hierin werden deugden van Michiel de Ruyter verwerkt. Dit waren: voorzichtigheid, waarheid, beleid, wakkerheid, kloekmoedigheid, vertrouwen en roem. Naar mijn mening verwijzen deze deugden naar zijn carrière bij de oorlogsvloot. Verder werden er Latijnse verzen geplaatst op het praalgraf over het leven en de daden en roem van De Ruyter. Het deel over het leven en de daden sluit af met vertaald ‘de schrik van de Grote Oceaan.’ Boven de ingang van de grafkelder kwam vertaald nog het volgende te staan ‘hij blinkt in smetteloze luister.’⁹⁰ Ten slotte wordt door Olaf Mörke nog vermeld dat Michiel de Ruyter niet als Maerten Tromp in Delft werd begraven, waar ook de Oranjes zijn begraven. Hij linkt dit aan De Ruyter’s banden met de Staatsgezinden en dat Amsterdam het burgerlijke centrum van de Republiek was. Prud’homme van Reine geeft hierbij nog aan dat De Ruyter dit zelf had gewild.⁹¹

Het vierde en tevens laatste onderdeel houdt verband met het praalgraf. Het gaat om een schilderij hiervan door Emanuel de Witte (1617-1692) een specialist in het schilderen van

⁸⁵ Brandt, *Het leven en bedryf van den Heere Michiel de Ruyter*, op bladzijde volgend op de titelpagina.

⁸⁶ Ibidem, 541.

⁸⁷ Brandt, *Het leven en bedryf*, 214-216.

⁸⁸ Ibidem, 1031-33, 1051; Brandt, *Het leven en bedryf van den Heere Michiel de Ruyter*, 1062+.

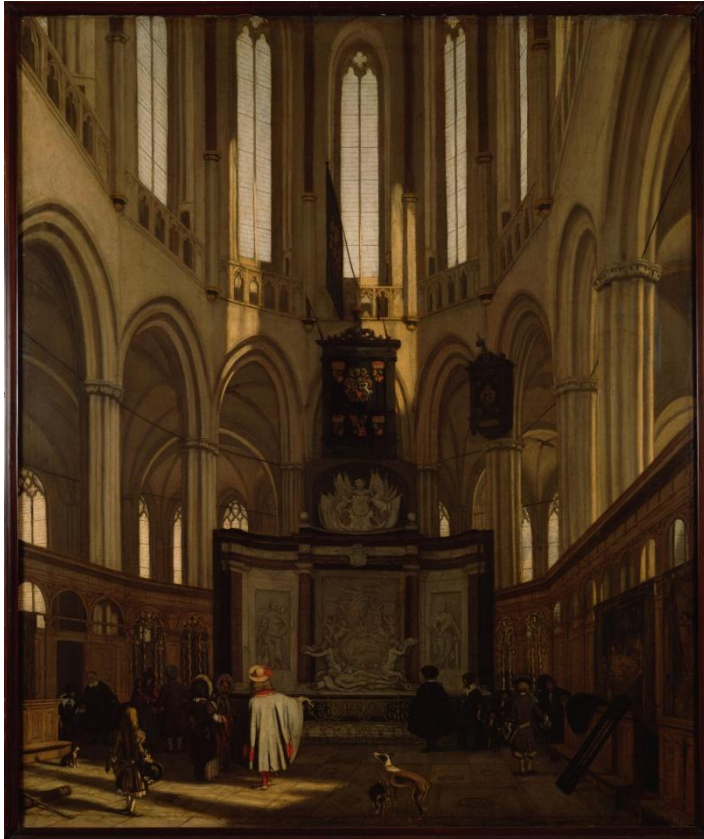
⁸⁹ P.J. Blok, *Michiel Adriaanszoon De Ruyter* (Den Haag: Martinus Nijhoff, 1930), 433.

⁹⁰ Van Reine, *Rechterhand*, 341.

⁹¹ Mörke, “Die Annäherung im Tod,” 200.

kerkinterieurs. Hierin werden zowel zijn vader als zijn stiefbroer herdacht. Zijn vader door middel van het praalgraf en het daarboven hangende rouwbord. Voor Jan ging het om het aan de rechterkant hangende rouwbord.⁹² Hieronder is het schilderij te zien.

Figuur 10: *Het praalgraf van Michiel de Ruyter (1683)*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-1642

Samenvattend was Engel's familiestrategie gericht op het tonen van de sociale positie van de De Ruyters. Dit deed hij door middel van schilderijen en herinneringstukken aan zijn vader. Hierbij moet de aankoop van de hofstede ook gerekend worden. Ten slotte deed Engel veel om de familie De Ruyter als Oranjegezind neer te zetten. Hierin speelden twee zaken een grote rol. Ten eerste het feit dat zijn vader als Staatsgezind werd gezien. De tweede reden is dat de Oranjes na 1672 de dominante partij in de Republiek werden. De familiestrategie van Engel wordt in context geplaatst bij de vergelijking met Cornelis Tromp's familiestrategie.

⁹² Sigmond en Kloek, *Hollands Glorie*, 176-178.

Fortes Creantur Fortibus⁹³: Cornelis' familiestrategie

Cornelis Tromp's familiestrategie wordt hier stap voor stap behandeld. Daarbij wordt tussendoor en aan het einde van de drie categorieën financieel beheer, politieke strategie en sociaal beheer vergeleken met Engel de Ruyter's familiestrategie.

Ten opzichte van financieel beheer bestond Cornelis zijn kapitaalvorming uit het volgende: verdiensten uit zijn carrière bij de oorlogsvloot, erfenis na overlijden van vader en stiefmoeder, huwelijk en bijbanen. De verdiensten uit zijn carrière bij de oorlogsvloot zijn in overeenstemming met die van Engel, echter genereerde Cornelis meer geld doordat zijn promoties tot de rang van luitenant-admiraal-generaal kwamen. Tevens verkreeg hij voor het opperbevel over de Deense oorlogsvloot een vorstelijk salaris.⁹⁴ Verder wordt hem een pensioen verleend voor zijn optreden in de drie zeeslagen van 1673 (Eerste slag bij het Schooneveld, Tweede slag bij het Schooneveld en Slag bij Kijkduin). Dit bedroeg een jaarlijkse rente van 160 pond uitbetaald door de Staten van Holland. Ten slotte gold dit ook voor zijn erven en nakomelingen.⁹⁵

Over de omvang van de erfenis afkomstig uit de nalatenschap van zijn vader valt helaas geen informatie te geven doordat de documenten hierover ontbreken. Wel valt te vermelden dat bij de dood van zijn stiefmoeder Cornelia Teding van Berckhout (1614-1680) de belangrijkste kostbaarheden en familiestukken gingen naar Cornelis' oudste broer en stamhouder Harpert, net als bij Engel. Cornelis erfde als tweede zoon toch nog enkele objecten waaronder familieportretten.⁹⁶

Door te huwen met Margaretha van Raephorst (1625-1690) kwam Cornelis in het bezit van een aanzienlijk kapitaal. Zijn echtgenote was namelijk een zeer bemiddelde kinderloze weduwe. Zo bezat zij onder andere een pand aan de Herengracht in Amsterdam en een buitenplaats in 's-Graveland.⁹⁷

De categorie kapitaalvorming wordt afgesloten met de bijbanen die Cornelis toebedeeld werden door zijn reputatie en zijn grote kennissenkring. Van al zijn bijbanen was

⁹³ Tatjana van Run, "De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te 's-Graveland," *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 37.

⁹⁴ Van Reine, *Schittering*, 195-411.

⁹⁵ Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 1040, Ordonnantie van de Staten van Holland waarbij de luitenant-admiraal Cornelis Tromp en zijn erven en nakomelingen een jaarlijkse rente van 160 pond wordt vereerd voor zijn "dapperheit, courage, yver ende goede conducte" in de drie "distincte batailles" van de Hollandse vloot tegen de gecombineerde Engelse en Franse zeemacht in 1763, Perkament, Gecancelleerd, 1673 september 28.

⁹⁶ Van Reine, *Schittering*, 386-387.

⁹⁷ Ibidem, 272-274.

‘domheer ten Dom tot Utrecht’ de belangrijkste. Het ging om een administratieve functie waaraan inkomsten waren verbonden. Zijn verdere bijbanen kwamen voort uit de bezittingen van zijn vrouw en waren: vroedschap ’s-Graveland (sinds 1667), schepen ’s-Graveland (sinds 1667), hoofdingeland ’s-Graveland (sinds 1668), lid bestuur van de Hollands-Ankeveense polder (1668-1670), hoofdingeland van de Schermer en de Heerhugowaard (sinds 1674), schout ’s-Graveland (1675-1676), kerkmeester ’s-Graveland (1685-1691) en nog enkele andere.⁹⁸

Over beleggingsstrategieën is ten aanzien van Cornelis het volgende gevonden. Hij had een aanzienlijke collectie aan schilderijen. Het waren er wel zo’n 125 en de belangrijkste had hij in het huis aan de Keizergracht hangen. Dit huis had hij tezamen met zijn vrouw in 1668 aangekocht. Verder liet Cornelis ook een nieuw buitenhuis verrijzen in ’s-Graveland. Bij representatie wordt verder ingaan op de woningen.⁹⁹

De erfstrategie van Cornelis Tromp is erg interessant zoals nu zal blijken. In 1688 had Cornelis samen met zijn echtgenote hun testament laten optekenen. Hierin werden de diverse familieleden bedeed met hun aandeel. Echter in 1690 na de dood van zijn vrouw liet Cornelis onder druk van broer Harpert en diens dochter Sara (1655-1711) een nieuw testament maken. Sara, zijn nicht, aasde namelijk op Cornelis’ fortuin. Hij hield zich in het nieuwe testament niet aan zijn huwelijkse voorwaarden waardoor zijn schoonfamilie een aanzienlijk kleiner deel van de erfenis kreeg dan waarop gerekend werd.¹⁰⁰ Hiervan zou Cornelis Tromp vlak voor zijn dood zeer spijt hebben gehad en de volgende woorden hebben uitgesproken: ‘Valsch testament’ en ‘Ick heb U beiden te cort gedaen, haelt het en smijt in het vuur.’¹⁰¹

De vergelijking tussen Engel de Ruyter en Cornelis Tromp op financieel beheer is voor kapitaalvorming grotendeels overeenkomstig. Dit heeft te maken met het feit dat beide hetzelfde beroep hadden. Verder heeft Cornelis wel meer voor kapitaalvorming gedaan. Daarbij gaat het om zijn huwelijk en de bijbanen. Ten slotte valt op dat de erfstrategie van Engel beter verliep dan die van Cornelis. Engel lette tevens veel meer op de herinnering aan zijn vader hierin. Dit heeft naar mijn mening te maken met diens rol als stamhouder.

De politieke strategie van Cornelis was zonder twijfel verbonden met de Oranjegezinden. Hij was al een prominente Huis van Oranje-aanhanger in het Eerste

⁹⁸ Van Reine, *Schittering*, 288-289, 389.

⁹⁹ Ibidem, 274, 390-395.

¹⁰⁰ Van Reine, *Schittering*, 404-407.

¹⁰¹ Archief Delft (AD), toegangsnr. 845, Collectie Tromp, 1626-1966, inv.nr. 55, Stukken betreffende de afwikkeling van de nalatenschappen van Margaretha van Raaphorst en Cornelis Tromp, met de aanspraken van de families Witsen en Bicker, 1691-1708; met retroacta, 1664-1690, kleine briefje geschreven via typemachine.

Stadhouderloze Tijdperk (1650-1672), zoals te zien valt aan de benaming van een groep Oranjeklanten rond Cornelis, in de Staatse kring, het ‘kabaal’ van Tromp’ genoemd.¹⁰² Verder toonde hij zijn steun aan de Oranjes ook in schilderijen van zichzelf, zoals later zal blijken. Mede door bovengenoemde zaken stond hij een gedeelte van zijn leven op zeer goede voet met Willem III. Hierdoor kan hij in die tijd worden gezien als diens gunsteling.¹⁰³

Engel en Cornelis hadden een overeenkomstige politieke strategie. Deze was gericht op het steunen van de Oranjegezinden. Echter kon Engel door de herinnering aan zijn vader rekenen op een goede relatie met de Staatsgezinden. Voor Cornelis gold dit niet, hij is zelfs door zijn prominente steun aan de Oranjes uit zijn functie van luitenant-admiraal gezet in 1666.¹⁰⁴

Over Cornelis en de categorie, sociaal beheer is ten aanzien van opvoeding en onderwijs het volgende te melden. Net als bij Engel stierf zijn moeder al vroeg in het leven van Cornelis. Hierna verkreeg hij nog twee stiefmoeders. Verder groeide hij net als Engel tevens op in een familie uit de top van de samenleving. Ten aanzien van onderwijs valt te vermelden dat hij door zijn vader werd opgeleid voor dienst bij de oorlogsvloot. Verder werd hij tezamen met achterneef Jan Egbertszoon Ooms (?-?) naar Harfleur, Frankrijk gestuurd in 1642, onder begeleiding van een knecht van zijn vader. Hier werd beide in iets minder dan een jaar de Franse taal bijgebracht door een gereformeerde predikant.¹⁰⁵

Cornelis zijn huwelijkspolitiek gaat in op twee gebeurtenissen. De eerste gebeurtenis is een niet doorgegaan huwelijk met een juffrouw uit de voorname Amsterdamse familie Huydecooper rond 1659. Het eerste huwelijk ging niet door doordat in begin 1660 Cornelis een proces met zijn leidinggevend had verloren. Hierdoor was hij beboet en zou hij tot eind 1662 op non-actief worden gezet. Waarschijnlijk was dit de reden voor het niet plaatsvinden van het huwelijk. Helaas zijn er geen documenten te vinden die hier nader licht op kunnen werpen. Tijdens de tweede gebeurtenis trad Cornelis wel in het huwelijk. Dit is het eerder vermelde huwelijk met Margaretha van Raephorst. Het vond plaats op 25 augustus 1667.¹⁰⁶ Zover door mij kan worden nagegaan ging Cornelis in stand van de huwelijkspartner niet achteruit, want de Van Raephorsts behoorden net als de Huydecoopers tot de top van de samenleving.¹⁰⁷ Over geboorteregeling valt weinig te vermelden, omdat het huwelijk tussen

¹⁰² Van Reine, *Schittering*, 233.

¹⁰³ Ibidem, 195-411.

¹⁰⁴ Van Reine, *Schittering*, 264-265.

¹⁰⁵ Ibidem, 29-30, 43-44, 97, 120-121.

¹⁰⁶ Van Reine, *Schittering*, 230-231, 272-274.

¹⁰⁷ Zandvliet, *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw*, 1-433.

Cornelis en Margaretha kinderloos bleef. Verder zijn er geen bastaards van Cornelis bekend.¹⁰⁸

Cornelis zijn 'public relations' bevonden zich voor het grootste deel onder Oranjegezinden echter door zijn huwelijk raakte hij tot in de zevende graad gelieerd aan raadspensionaris Johan de Witt. Hiervan maakte hij ook gebruik in privé-brieven aan De Witt door de aanhef 'Mijnheer en neef' of 'Mijnheer en cousijn.'¹⁰⁹ Deze verwantschap kwam tot stand via de familie Bicker. Via deze familie was Cornelis tevens verwant aan talrijke andere families uit het Amsterdamse patriciaat, zoals Geelvinck, De Graeff, Reynst en Hoeufft. Verder zorgde het huwelijk van Cornelis en Margaretha voor nog een verbinding met een bekende familie uit de Gouden Eeuw de familie Witsen. Hieraan heeft hij waarschijnlijk mede zijn pensioen te danken, want Nicolaas Witsen (1641-1717) was een van de ondertekenaars van deze akte. Ten slotte voor familiebanden had Cornelis via zijn stiefmoeder Cornelia Teding van Berckhout (1614-1680) banden met deze familie.¹¹⁰ Met leden van die familie worden de familiestrategieën van Cornelis en Engel later vergeleken, zoals vermeld in de inleiding. Via deze verwantschappen kon hij laten zien dat hij familiair verbonden was aan de top van de samenleving. Op deze manier kon hij hun mede tot zijn netwerk rekenen en dat was in de zeventiende eeuw ook al van groot belang.¹¹¹

Verdere bij mij bekende 'public relations' van Cornelis bevonden zich onder Oranjeklanten en waren Frederik van Nassau-Zuylestein (1624-1672) en Johan Kievit (ca. 1627-1692). Met de laatste was hij ook familiair verbonden, want Kievit was getrouwd met Cornelis' halfzuster Alida (1637-1701).¹¹² Verder behoren hier ook de bij Engel genoemde Oranjegezinden bij en Engel zelf zoals al is gebleken in het hoofdstuk over hem. Deze heren en zijn familie, met uitzondering van Engel, vormden leden van 'Tromp's kabaal.' Zij hielpen hem met zijn reputatie door middel van het verspreiden van positieve pamfletten na de Tweedaagse Zeeslag (1666). Volgens Michiel de Ruyter was Cornelis schuldig aan deze Nederlandse nederlaag. Het kabaal draaide dit zo goed als om in het pamflet *Rapport van den heer Van Sommelsdijck*. Dit laaide op tot een heuse pamflettenstrijd. Verder zijn Zuylestein, Kievit, Odijck en Van Valen samen met Cornelis betrokken geweest bij de moord op de gebroeders De Witt.¹¹³

¹⁰⁸ Van Reine, *Schittering*, 422.

¹⁰⁹ Ibidem, 293.

¹¹⁰ Van Reine, *Schittering*, 289-293; NA, toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 1040.

¹¹¹ Kooijmans, "Vriendschap," 41.

¹¹² Van Reine, *Moordenaars van Jan de Witt*, 30-31, 41-42.

¹¹³ Van Reine, *Schittering*, 266-292; Van Reine, *Moordenaars*, 113, 133-142, 161-166.

Ten slotte voor de ‘public relations’ van Cornelis worden nog twee vrienden onder collega’s bij de oorlogsvloot behandeld. Over de eerste is geen gehele zekerheid te geven. Het gaat om Adriaen Banckert tevens een ‘public relation’ van Engel. Verder hadden beide een portret van hem in hun bezittingen.¹¹⁴ De tweede collega was eskaderkapitein Jan van Amstel (1618-1669) en door zijn bemiddeling heeft Cornelis zeer waarschijnlijk kennis gemaakt met zijn latere echtgenote. Jan’s achternichte Anna van Bocxhoorn (1640-1726) woonde bij haar nicht en Cornelis later echtgenote Margaretha in.¹¹⁵ Ter afsluiting heeft hij beide collega’s zeer waarschijnlijk gebruikt voor zijn carrière bij de oorlogsvloot. Dit had te maken dat in de tweede helft van de zeventiende eeuw er een zekere afsluiting plaats vond voor het officierenkorps. Deze werden namelijk in toenemende mate bezet door regentzonen en kinderen van vaders die vlagofficier waren geweest. Tegen 1690 werd het zelfs praktisch onmogelijk voor lieden uit een laag milieu om door te breken tot de orde van vlagofficieren.¹¹⁶ Dit gold ook voor Engel en toont mede waarom het hoog houden van de herinnering aan beide vaders voor hun zonen van belang was.

Zoals aangegeven in de inleiding zijn er onderdelen toegevoegd aan deze categorie. Het eerste onderdeel is de representatie en hierbij wordt allereerst ingegaan op schilderijen. Zoals al vermeld bij politieke strategie liet Cornelis in de schilderijen zijn steun aan de Oranjes zien. Zo doet hij dit in figuur elf t/m dertien door middel van een oranje geknoopte halsdoek. Hierin toont hij zich verder in een quasi Romeins kostuum en dat was een verwijzing naar verheerlijkende gedichten over hem waarin hij een ‘Romein’ werd genoemd. Deze verheerlijkende gedichten werden gemaakt ter herinnering aan zijn bruiloft.¹¹⁷ In figuur zestien toont hij wederom de steun aan het Huis van Oranje. Dit doet hij door een oranje sjerp met goudfranje om de middel.

Verder toont hij zijn eerbewijzen in figuur vijftien t/m negentien. Het gaat dan om de aan hem uitgereikte Deense onderscheidingstekens. Ook toont hij zijn wapen in figuren zeventien en negentien. In achttien en negentien verwijst hij door middel van het kanon naar zijn achternaam, want de vuurmond van een kanon heette een tromp.¹¹⁸

¹¹⁴ Van Reine, *Schittering*, 393; Verster, “Engel,” 79; Bruijn, *De oorlogvoering*, 19.

¹¹⁵ Grootes, “Een zeeheld op vrijersvoeten,” 306.

¹¹⁶ C.A. Davids, “De zeeman,” in *Gestalten van de Gouden Eeuw: Een Hollands groepsportret*, ed. H.M. Beliën, A.Th. van Deursen en G.J. van Setten (Amsterdam: Bert Bakker, 1995), 125.

¹¹⁷ Van Reine, *Schittering*, 276; Archief Delft (AD), toegangsnr. 845, Collectie Tromp, 1626-1966, inv.nr. 107, Gedichten en bruiloftsliederen voor Cornelis Tromp.

¹¹⁸ <http://www.woorden.org/> -> WOORD OPZOEKEN: Tromp -> Zoek op -> 1 1Definities op Encyclo -> V.) Mil. Woordenboek, spelling van 1861 ‘Tromp’ ‘Het voorste gedeelte van een geweer of eenen vuurmond, de opening waar de lading ingebracht wordt (geraadpleegd 25 januari 2014).

Ten slotte ingaand op de portretten van Margaretha is een moortje te zien en de uitleg hierover is terug te vinden bij het postuum portret van Michiel de Ruyter. Het portret van haar uit 1668 en die van Cornelis zijn hun huwelijksportretten.¹¹⁹

Figuur 11: *Cornelis Tromp*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-1683

Figuur 12: *Cornelis Tromp (1661)*



Bron: RKD, afbeeldings nr. IB00118281

Figuur 13: *Cornelis Tromp (1668)*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-284

Figuur 14: *Margaretha van Raephorst (1668)*



Bron: Rijksmuseum inv. nr. SK-A-285

¹¹⁹ Van Reine, *Schittering*, 276.

Figuur 15: *Cornelis Tromp (1670)*



Bron: RKD, afbeeldings nr. IB00019485

Figuur 16: *Cornelis Tromp (1675)*



Bron: Het Scheepvaartmuseum,
inv. nr. A. 3865

Figuur 17: *Cornelis Tromp (1676)*



Bron: Marinemuseum Den Helder, inv. nr.
A / 001 / 293

Figuur 18: *Cornelis Tromp (1677)*



Bron: RKD, afbeeldings nr.
IB00023572

Figuur 19: *Cornelis Tromp (1680)*



Bron: Fotoafdrukken Koninklijke Marine,
Objectnr. 2158_074922

Figuur 20: *Margaretha van Raephorst (1680)*



Bron: Fotoafdrukken Koninklijke Marine,
Objectnr. 2158_079197

Figuur 21: *Cornelis Tromp (ca. 1682)*

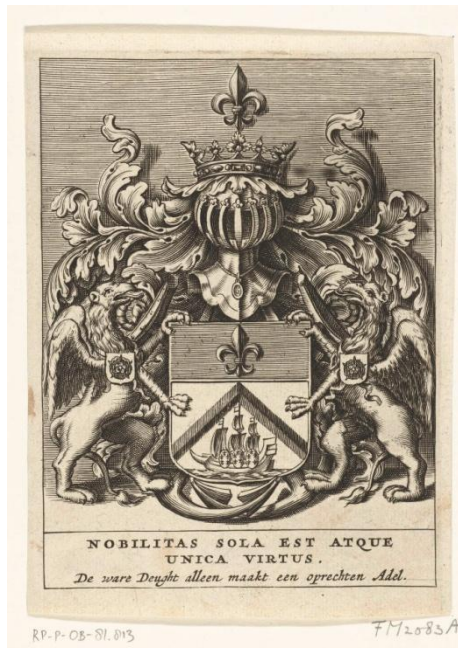


Bron: Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-1413

Het tweede onderdeel ingaand op representatie is het wapen van Cornelis. Het eerste wapen dat Cornelis voerde was het wapen van zijn vader en wel tot 1675.¹²⁰ Ter illustratie en om de hier volgende informatie goed te kunnen volgen, wordt een afbeelding van het wapen van Maerten Tromp getoond.

¹²⁰ Roel de Neve, "Heraldiek zonder Grenzen: De wapens van Maarten Harpersz en Cornelis Maartensz Tromp," *De Nederlandsche Leeuw: maandblad van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde* 129, no. 3 (2012): 132-133.

Figuur 22: *Wapen van Maerten Tromp*



Bron: Rijkmuseum, inv. nr. RP-P-OB-81.813

In het jaar 1675 onderging het wapen van Cornelis een paar grote veranderingen die verband houden met zijn verheffing door de Engelse koning, Karel II (reg. 1660-1685) tot baronet in de *Baronetage of England*. Hierna veranderde Cornelis wapen in een gekwartierd wapen, waarbij in de linkerbovenhoek en rechteronderkant het wapen van zijn vader stond afgebeeld waaraan een leeuw in de keper (de driehoek boven het schip) was toegevoegd. Het wapen in de rechterbovenhoek en linkeronderkant was het wapen van de familie Van der Wel. Cornelis heeft het wapen van deze familie toegevoegd om zich een in het verleden wortelende legitimiteit te verschaffen, want de Van der Wels leverden in de middeleeuwen al stedelijke bestuurders en wel de Gorinchemese schepenen. Cornelis creëerde samen met zijn broer Harpert deze afstammingsmythe waarbij zij gebruik maakten van een andere familie Van der Wel dan de familie Van der Wel waarmee zij familiebanden hadden. Deze kwamen niet uit Gorinchem maar uit Delft. Verder werd er een nieuw helmteken en de wapenspreuk *Fortes Creantur Fortibus* aan toegevoegd. De wapenspreuk betekent zo ongeveer ‘sterken maken de sterksten.’ Ten slotte werd in het midden van het wapen de badge of Ulster geplaatst en dat was een verwijzing naar de titel van baronet. Door de titel van baronet was hij gerechtigd dit teken in zijn wapen te voeren. De laatste drie toevoegingen en de leeuw in de keper verkreeg

Cornelis allemaal met toestemming van de koning van Engeland in 1675.¹²¹ Hierna volgden nog een paar veranderingen, waardoor het wapen er als volgt uit zag.

Figuur 23: *Wapen van Cornelis Tromp 1*



Bron: Nationaal Archief, toegangsnr. 1.11.01.01
inv. nr. 738.

Het hartschild is nu gevuld met het wapen van de graaf van Syllisborg en de badge van Ulster is nu hieronder geplaatst. Verder zijn er twee helmtekens aan toegevoegd en aan de achterkant van het wapen zijn twee ankers geplaatst, verwijzende naar Cornelis zijn beroep. Op dit wapen is ook een variant te vinden. Hierin is de rechter schildhouder van een griffioen veranderd in een leeuw en deze leeuw vind haar oorsprong als schildhouder van het wapen van de graaf van Syllisborg. Verder is de Deense orde van de Olifant toegevoegd. Dit wapen wordt hieronder gegeven. Ter conclusie Cornelis kon via al de hierboven genoemde verwijzingen laten zien dat hij afstamt van een voornam familie en dat hij in het bezit was van verschillende adellijke titels en eerbewijzen.¹²²

¹²¹ De Neve, "Heraldiek zonder Grenzen: De wapens van Maarten Harpersz en Cornelis Maartensz Tromp," 128-134.

¹²² Ibidem, 128-133; Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 738, Diplomen van verheffing van Cornelis Tromp door Christiaan V, koning van Denemarken tot graaf van "Syllisborg" (Selsburg), 1676 december 3.

Figuur 24: *Wapen van Cornelis Tromp*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. RP-P-OB-82.750

Ten slotte voor representatie worden de huizen van Cornelis Tromp behandeld. Door middel van zijn huwelijk kwam hij zowel in het bezit van een huis in de grachtengordel en een buitenverblijf in 's-Graveland. Allereerst wordt het huis in de grachtengordel aan de orde gesteld. Het lag aan de Herengracht en werd al snel naar het huwelijk verkocht, waarna het echtpaar Tromp een pand betrok aan de Keizergracht. Cornelis was het al gewend om te wonen op plaatsen die hoorde bij zijn sociale status, want het ouderlijk huis lag aan het Korte Voorhout in Den Haag.¹²³

De volgende woning die behandeld wordt is de buitenplaats te 's-Graveland. Doordat het buitenverblijf in het rampjaar door de Fransen in brand was gestoken nadat Cornelis geen brandschatting had willen betalen kon hij een geheel nieuw buitenhuis laten verrijzen. Dat gebeurde door een onbekende architect tussen 1675 en 1680. Dit nieuwe buitenhuis werd tevens een herinneringselement en wel omdat het een eerbetoon aan de familie Tromp werd. Er waren veel verwijzingen naar de maritieme connectie van de Trompen te vinden door middel van hun beroep. Zo deed het gebouw qua vorm erg denken aan een schip en verkreeg het de naam Syllisburgh, dat een verwijzing was naar het grondgebied Syllisborg in Denemarken waarover het echtpaar Tromp graaf en gravin waren sinds 1676. Deze titel had

¹²³ Van Reine, *Schittering*, 197, 274.

Cornelis verkregen van de Deense koning Christiaan V (reg. 1670-1699) voor zijn verdienste als opperbevelhebber van de Deense oorlogsvloot in de Slag bij Öland (1676). Verder waren overal in het gebouw verwijzingen aangebracht naar het beroep van zeeman. Ten slotte zorgde Cornelis ervoor dat zowel zijn vaders roem als zijn eigen roem zichtbare plekken kregen in dit buitenverblijf doordat hij de koepelzaal versierde met allerlei verwijzingen naar de roem en glorie van het geslacht Tromp. Voorbeelden hiervan zijn de afbeeldingen van verschillende vlaggenschepen waarover beiden het commando hadden gevoerd in voor hun glorieuze zeeslagen en het aanbrengen van de wapenspreuk van Cornelis in gouden letters op het fries.¹²⁴ Ter illustratie hiervan volgen nu enkele afbeeldingen.

Figuur 25: *Buitenplaats Syllisburgh*



Bron:

http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/NoordHolland_beschrijvingen/Graveland_Trompen_burgh.html (geraadpleegd 6 december 2014).

¹²⁴ Bruijn, "Cornelis Tromp (1629-1691): een niet-gewaardeerd dienaar van de heren," *Tijdschrift voor Geschiedenis* 96 (1983): 188; Van Reine, *Schittering*, 309-312, 390-395; Van Run, "De koepelzaal van Syllisburg," 31-48.

Figuur 26: *Koepelzaal Syllisburgh*



Bron: <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/alle-afbeeldingen/detail/32d51774-698e-fb31-5224-903ea1a2d> (geraadpleegd 6 december 2014).

Figuur 27: *De Gouden Leeuw, Vlaggenschip van Cornelis Tromp*



Bron: Tatjana van Run, “De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te ’s-Graveland,” *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 36.

Figuur 28: *De Brederode, Vlaggenschip van Maerten Tromp*



Bron: Tatjana van Run, “De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te ’s-Graveland,” *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 34.

Zoals hierboven duidelijk is geworden was Syllisburgh zowel van belang voor Cornelis zijn representatie als herinnering. Voor representatie omdat hij een buitenverblijf in bezit had en zo lieten zoals bij Engel is aangegeven opkomende families aristocratisering zien. De herinnering komt doordat het nieuwe gebouwde Syllisburgh een groot herinneringselement vormde aan vader en zoon Tromp.

Het buitenverblijf was niet het enige herinneringselement dat Cornelis liet vervaardigen. Het nu volgende gaat in op schilderijen die Cornelis liet vervaardigen om zijn vaders herinnering en die van zichzelf te laten vereeuwigen. Zo liet Cornelis Tromp door Willem van de Velde de Oude (ca. 1611-1693) drie penschilderijen vervaardigen van de

slagen bij Duinkerken en Duins uit 1639 en van de slag bij Ter Heide uit 1653. Door middel van deze drie penschilderijen zorgde hij voor behoud van de roem van zijn vader. Voor zijn eigen roem zorgde hij doordat hij een penschilderij aankocht van de slag bij Livorno uit 1653 waaraan hij zelf had deel genomen. Bij de aankoop van de vier penschilderijen kreeg hij waarschijnlijk financiële hulp van zijn stiefmoeder.¹²⁵

Een ander herinneringselement houdt verband met Cornelis zijn huwelijk. Via deze weg kwam hij in het bezit van een lampetschaal en kan. Hierop liet hij zijn wapen aanbrengen en zo veranderde het van een herinneringstuk aan zijn vrouw haar eerste man in een herinneringstuk aan hem.¹²⁶

Ten slotte komt voor herinnering het praalgraf van zijn vader, Maerten Tromp aan bod. Hierin werd bovenaan het praalgraf het wapen van zijn vader dat Cornelis gevoerd had tot 1675 getoond. Verder werden net als bij het praalgraf van De Ruyter in Latijnse verzen zijn vaders roem en daden bezongen. Ten slotte werden in twee pilaren verschillende zegetekens getoond.¹²⁷ Verder is al behandeld dat Tromp in Delft zijn praalgraf kreeg net als de Oranjes. Door de eerder genoemde redenen van Mörke zou het niet raar zijn geweest dat toen Cornelis voor zichzelf achter een praalgraf aanging, hij koos voor Delft. Dat was niet het geval. Hij wilde begraven worden in de Oude Kerk in Amsterdam, maar het praalgraf zou er nooit komen, ondanks toestemming hiervoor.¹²⁸ Dit laatste punt toont mijn inziens dat de eerder genoemde redenen van Mörke over Oranjegezind en Staatsgezind niet volledig opgaan. Verder laat het mijn inziens zien wat voor reputatie Amsterdam had opgebouwd in de Gouden Eeuw. Dit omdat een prominent Oranjegezinde als Cornelis liever daar dan in Delft begraven wilde worden. Hierbij dient echter in het achterhoofd te worden gehouden dat Cornelis woonachtig was in Amsterdam.

Een vergelijking op sociaal beheer tussen Engel en Cornelis levert het volgende op. Voor Engel is in deze categorie de herinnering aan zijn vader het meeste van belang. Bij Cornelis is dat zijn huwelijk. Een verklaring hiervoor is dat Tromp via zijn vrouw kon steunen op een aanzienlijke genealogie. Daardoor was hij in vergelijking met De Ruyter minder afhankelijk van de herinnering aan zijn vader, want hij kon laten zien dat hij verwant was aan vooraanstaande families uit zijn tijd. Genealogie was in het tweede kwart van de zeventiende

¹²⁵ Prud'homme van Reine, "Nog één keer de trots van Tromp," *Bulletin van het Rijksmuseum* 52, no. 3/4 (2004): 335-337.

¹²⁶ Sigmond en Kloek, *Hollands Glorie*, 176-179.

¹²⁷ Van Reine, *Schittering*, 228-229.

¹²⁸ Mörke, "Die Annäherung im Tod," 200.

eeuw van belang om aanzien in de samenleving te legitimeren.¹²⁹ Dat Cornelis dit belangrijk vond blijkt ook uit de toevoeging van het wapen van de Van der Wels aan zijn wapen. Verder valt op dat Engel veel meer liet vervaardigen voor de herinnering aan zijn vader dan Cornelis. Dit wordt naar mijn mening verklaard door het bovenstaande en het punt van de carrières van de vaders ten tijde van hun sterven. Voor Maerten Tromp was dit op zijn toppunt en bij Michiel de Ruyter lag diens topperiode een paar jaar achter hem. Overeenkomsten tussen beide zijn verder een deel van hun ‘public relations’ en een buitenplaats.

Samenvattend valt over Cornelis Tromp zijn familiestrategie te melden dat hierin zijn huwelijk een grote rol speelde. Hierdoor kreeg hij een aanzienlijk kapitaal waardoor hij naar zijn sociale status kon leven. Verder kon hij hierdoor verschillende herinneringselementen voor de familie Tromp vervaardigen. Hiervan was de belangrijkste de buitenplaats Syllisburgh. Ten slotte kreeg hij door dit huwelijk een grote kring aan kennissen waardoor hij onder andere zijn bijbanen verkreeg.

Over de vergelijking tussen Engel en Cornelis wordt de volgende conclusie getrokken. Engel en Cornelis lieten beide zien dat zij behoorden tot de top van de samenleving. Toch is er een groot verschil tussen de twee heren. Dit is dat in Engel’s familiestrategie de herinnering aan zijn vader de boventoon voerde en bij Cornelis was dit zijn huwelijk. Verder valt op dat Cornelis de meeste veranderingen aan het familiewapen door een vorst heeft laten goedkeuren. Engel deed dit zover nu bekend grotendeels op eigen houtje. Ten slotte moeten de beschrijvingen van Engel en Cornelis als ijdel en uit op uiterlijk vertoon meer in perspectief geplaatst worden. Zij zouden dit zeker geweest zijn, echter waren zij beiden, voor het behoud van de positie van hun families, verplicht mee te gaan in de aristocratisering van families in deze tijd en hierop zijn deze karaktereigenschappen verantwoord. Dus in zoverre waren zij kinderen van hun tijd.

¹²⁹ Diercks, S.A.C. Dudok van Heel en N.E. Middelkoop, ed. *Backer*, 32.

Een vergelijking van familiestrategieën

Engel's en Cornelis' familiestrategie vergeleken met andere zonen van zeehelden

De zeehelden-families zijn, zoals in de inleiding aangegeven, de families Evertsen en Van Wassenaer Obdam. Bij de familie Evertsen is gekeken naar zonen van vice-admiraal van Zeeland, Johan Evertsen (1600-1666) en luitenant-admiraal van Zeeland, Cornelis Evertsen de Oude (1610-1666). Te weten de tweede zoon van Johan: Cornelis Evertsen de Jonge (1628-1679), en de tweede en achtste zoon van Cornelis: Cornelis Evertsen de Jongste (1642-1706) en Geleijn Evertsen (1655-1721). Hun keuze is al verantwoord in de inleiding en dat geldt ook voor de zoon van opperbevelhebber, Jacob III van Wassenaer Obdam (1610-1665), Jacob IV van Wassenaer Obdam (1645-1714).¹³⁰

Voor de categorie financieel beheer geldt dat er grote overeenkomsten zijn tussen de Evertsens en Engel en Cornelis. Dit heeft te maken met kapitaalvorming en erfenissen. Voor kapitaalvorming komt dit voornamelijk door de overeenkomstigheid in beroep tussen de mannen, allen dienden namelijk bij de oorlogsvloot. Verder erfden zij natuurlijk allemaal van hun ouders. Op het gebied van beleggingsstrategieën investeerden de twee broers in een buitenhuis. Dat is daarmee in overeenstemming met de beleggingstrategieën van De Ruyter en Tromp. Ten aanzien van Jacob IV van Wassenaer Obdam is in deze categorie een grote overeenkomst tussen hem en Tromp te vinden. Net als Cornelis Tromp haalt hij uit een huwelijk aanzienlijke financiële middelen. Verder is hij tevens in het bezit van een buitenplaats, zelfs meerdere. Zo is dit overeenkomstig met Engel en Cornelis op het gebied van beleggingsstrategieën.¹³¹

Over politieke strategie valt te vermelden dat de zonen Evertsen behoorden tot de Oranjegezinden. Hierin heeft Cornelis de Jongste de meeste overeenkomst met Tromp, doordat beide fervente aanhangers van de Oranjes waren en gunstelingen van Willem III. Ook Van Wassenaer Obdam behoorde in de eerste plaats tot de Oranjeaanhangers. Echter mede doordat hij zich onterecht voelde achtergesteld door de koning-stadhouder ging hij samenwerken met de Staatsgezinden. Dit was wel pas na de dood van Willem III en daarna kwamen de Staatsgezinden weer aan de macht.¹³² Het Tweede Stadhouderloze Tijdperk (1702-1747) deed zijn intrede. Vanuit dit oogpunt heeft hij overeenkomsten met Engel de Ruyter.

¹³⁰ Roos, *Twee eeuwen varen en vechten*, 181, 225-228, 254-256, 306, 372; Zandvliet, *De 250 rijksten*, 278-279.

¹³¹ Roos, *Twee eeuwen*, 253-410; Brokken, ed. *Heren van stand*, 161-168.

¹³² Roos, *Twee eeuwen*, 175, 267, 305, 362-364, 372; Brokken, ed. *Heren*, 161-166.

Ter afsluiting van deze vergelijking de categorie sociaal beheer. Over opvoeding en opleiding, hierin zijn gelijkenissen te vinden met de familie Evertsen. Alle hier genoemde leden van deze familie werden opgeleid voor de krijgsdienst op zee en kregen hun opleiding aan boord van schepen van familie, voornamelijk hun vaders. Ten aanzien van scholing is dit minder, want voor zover bekend heeft alleen Geleijn dit genoten. De opvoeding van de mannen verschilt met De Ruyter en Tromp. Hun moeders waren van lage komaf en ook bleven hun vaders zich kenmerken door een eenvoudige levensstijl in vergelijking met Hollandse vlagofficieren, zoals de auteur, Doeke de Roos aangeeft.¹³³ Hierin zit toch nog enige overeenkomst met de De Ruyters, want Michiel hield zoals eerder aangegeven, ook niet van een leven op stand. Dit maakt een andere verklaring van Roos voor de eenvoud aannemelijker. Hij verklaart dat het mogelijk komt door de in Zeeland sterker aanwezige gereformeerd-bevindelijke levensstijl.¹³⁴ De familie De Ruyter was tevens afkomstig uit Zeeland, maar heeft zich enigszins aangepast aan de levensstijl in Holland. Dit waren de De Ruyters door hun positie binnen de Hollandse samenleving verplicht. De vergelijking op opleiding en opvoeding met Van Wassenaer Obdam komt niet overeen doordat hij een adellijke opvoeding en opleiding genoot.¹³⁵ De enige kleine overeenkomst hierin is dat De Ruyter een soort van grand tour kreeg aangeboden en Tromp het meemaakte.

De huwelijkspolitiek en geboorteregeling van de hier behandelde heren zag er als volgt uit. Cornelis Evertsen de Jongste trouwde nooit, net als Engel de Ruyter, hierdoor is zelfs voor hem de constatering tot stand gekomen dat hij waarschijnlijk homoseksueel was en hieraan wordt tevens zijn goede verstandhouding met Willem III gekoppeld.¹³⁶ De andere drie trouwden net als Cornelis Tromp en voor de Evertsens geldt hierbij dat dit ging om dochters uit het hogere segment van de Zeeuwse samenleving. Cornelis Evertsen de Jonge was zelfs de eerste van zijn familie die trouwde met een regentendochter. Van enige geboortebeperking kan sprake zijn geweest bij Cornelis Evertsen de Jonge, want zijn eerste huwelijk bleef kinderloos en uit zijn tweede huwelijk kwamen drie zonen waarvan er twee jong stierven. Ook Geleijn Evertsen trouwde twee maal en beide huwelijken waren kinderloos, waarschijnlijk is dat niet uit geboortebeperking zo geweest. Voor Obdam geldt dat hij trouwde binnen zijn stand en aan geboortebeperking heeft hij niet gedaan, hij kreeg acht kinderen, waarvan er drie jong de dood vonden.¹³⁷

¹³³ Roos, *Twee eeuwen*, 253-403.

¹³⁴ *Ibidem*, 404.

¹³⁵ Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

¹³⁶ Roos, *Twee eeuwen*, 304-369.

¹³⁷ *Ibidem*, 253-303, 370-403; Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

Over de ‘public relations’ van de Evertsens valt te melden dat mede door hun huwelijken deze lagen in de regentengeslachten en voornamelijk Zeeuwse geslachten binnen het gewest Zeeland. Verder dienden leden van het regentengeslacht Le Sage, de familie van Cornelis de Jonge zijn tweede vrouw bij de oorlogsvloot. In overeenstemming met De Ruyter en Tromp is dat Cornelis Evertsen de Jongste en Van Wassenaer Obdam hun vrienden vonden onder Oranjegezinden. Ten slotte voor ‘vrienden’ vond Obdam deze in de hoogste kringen, een voorbeeld hiervan is de Pruisische koningin Sophia Charlotte (1668-1705). Dit is overeenkomstig met Engel en Cornelis.¹³⁸

Dan volgen nu de door mij toegevoegde onderdelen representatie en herinnering. Allereerst wordt representatie behandeld en daarbinnen gaat het om schilderijen. Voor portretten geldt dat de familie Evertsen geen kleurrijke portretten hebben en zo goed als geen van de echtgenotes. Een uitzondering hierin is Cornelis de Jongste en zijn portret vertoont veel overeenkomsten met portretten van Cornelis Tromp.¹³⁹ Dit is te zien door figuur 29 te vergelijken met elf t/m 21.

Figuur 29: *Cornelis Evertsen de Jongste (1680)*



Bron: Rijksmuseum, inv. nr. SK-A-1662

¹³⁸ Roos, *Twee eeuwen*, 253-403; Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

¹³⁹ Roos, *Twee eeuwen*, 273; Roos verwijst hierbij naar De Jonge, maar bij Rijksmuseum is ontdekt dat het gaat om De Jongste; <https://www.rijksmuseum.nl/> Collectie -> Zoeken in de collectie -> SK-A-1662 -> Cornelis Evertsen,... -> Informatie onder schilderij (geraadpleegd 29 juni 2015).

De schilderijen van Obdam, De Ruyter en Tromp zijn overeenkomstig, doordat alle drie zich in functie lieten afbeelden. Het enige verschil hierin is dat bij Obdam verwijzingen naar het landleger te zien zijn en voor De Ruyter en Tromp ging het om de oorlogsvloot. Dit kwam doordat Obdam dienst nam in het Staatse leger en niet bij 's lands vloot.¹⁴⁰

Ten aanzien van familiewapens zijn grote overeenkomsten te vinden tussen de families De Ruyter, Tromp en Evertsen. Alle zonen verkregen het vanuit de generaties van hun vaders. Verder bezaten zij alle drie in hun wapens verwijzingen naar hun beroep van zeeofficier. Het verschil hierbij is dat de zonen Evertsen geen veranderingen doorvoerde in het familiewapen en dat het geen toewijzing was van een buitenlandse vorst. Volgens Roos hebben de Evertsens in een familieberaad besloten een wapen te gaan voeren. Met Obdam hadden De Ruyter en Tromp gemeen dat het ging om een adellijk familiewapen. De Ruyter en Tromp behoorden tot de buitenlandse adel en Obdam tot de binnenlandse.¹⁴¹

De vergelijking van de woningen van de hier vergeleken heren leverde het volgende op. De Evertsens woonde op stand in ruime, grote woningen in Vlissingen en Middelburg. Verder bezaten de gebroeders Evertsen, zoals eerder vermeld een buitenhuis in Middelburg. Dit komt goed overeen met De Ruyter en Tromp. Ditzelfde geldt in mindere mate voor Obdam, omdat hij vanwege zijn adellijke wortels in het bezit was van meerdere buitenplaatsen en woonde naar zijn stand.¹⁴²

Als allerlaatste de herinnering aan vaders/voorouders, hierbij hadden alle families een rol in de totstandkoming hiervan. Voor de Evertsens speelde de gebroeders een grote rol bij de totstandkoming van het praalgraf voor hun vader en oom. Hierin speelt mee dat Cornelis de Jongste, net als Engel, door overlijden van de oudste zoon stamhouder was geworden. Een verschil hierin zat hem in de opdrachtgever, dit waren niet de Staten-Generaal, maar de Staten van Zeeland. Voor Van Wassenaer Obdam geldt dat hij als stamhouder betrokken was bij de keuze tussen twee ontwerpen voor het praalgraf van zijn vader. Dit werd namelijk aan de familie overgelaten. Verder werden herinneringstekens aan eerbewijzen net als door Engel de Ruyter bewaard en gekoesterd binnen de familie Evertsen. Voor Obdam gold dat hij vond dat zijn vader de familie veel eer en 'reputatie' had nagelaten. Verder is voor herinnering alleen nog gevonden dat Geleijn Evertsen in het bezit was van een medaille door de Deense koning

¹⁴⁰ Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

¹⁴¹ Roos, *Twee eeuwen*, 156-157; Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

¹⁴² Roos, *Twee eeuwen*, 256-257, 360-361, 402-410; Brokken, ed. *Heren*, 161-168.

Frederik III aan zijn vader vereert. Hierdoor komen zij meer overeen met Cornelis Tromp dan met Engel de Ruyter.¹⁴³

Uit al deze vergelijken valt mijn inziens te concluderen dat de familiestrategieën van de zonen Evertsen, De Ruyter en Tromp sterk overeenkwamen. Toch volgen De Ruyter en Tromp in sommige categorieën meer hetzelfde pad als Jacob IV van Wassenaer Obdam. Een voorbeeld daarbij zijn de vervaardigde schilderijen. Dit heeft naar mijn mening te maken met het feit dat De Ruyter en Tromp zich in Holland bevonden en daardoor meegingen met de daar gangbare familiestrategieën. De eindconclusie is dus dat de familiestrategieën van De Ruyter en Tromp zich bevinden tussen die van de Evertsens en Van Wassenaer Obdam. Dit komt door het gewest waar ze zich bevinden. Want de Evertsens bereiken de top in het gewest Zeeland en gaan daarom mee in de hier gebruikelijke regels, zoals de gereformeerde-bevindelijke levensstijl. De Ruyter, Tromp en Obdam bevinden zich in Holland en gaan daardoor mee in de hier gangbare regels. Voor Obdam zijn deze net iets anders door het feit dat zijn familie al meerdere generaties tot de Hollandse adel behoorde.

Engel's en Cornelis' familiestrategie vergeleken met elitefamilies uit de Republiek

De families Backer en Teding van Berckhout staan in dit deel centraal en vandaar dat de onderzochte familieleden zullen worden geïntroduceerd. Bij de familie Backer worden Cornelis Backer Willemszoon (1633-1681) en zijn zoon Willem Backer Corneliszoon (1656-1731) vergeleken met De Ruyter en Tromp.¹⁴⁴

Voor de familie Teding van Berckhout geldt dat er al een lid ter sprake gekomen is. Dit is Cornelia Teding van Berckhout, zij was de derde echtgenote van Maerten Tromp. Hier wordt gekeken naar de mannelijke kinderen van haar oudste broer mr. Paulus Teding van Berckhout (1609-1672). Hierdoor komen de kinderen uit dezelfde generatie als De Ruyter en Tromp en daardoor is een goede vergelijking naar mijn mening mogelijk. De zonen van mr. Paulus Teding van Berckhout waren Adriaan (1640-1677), mr. Pieter (1643-1713) en mr. Joan (1648-1720). Mr. Pieter is de belangrijkste figuur van de drie en Adriaan wordt buiten beschouwing gelaten omdat over hem alleen bekend is dat hij 'stout en dom' was.¹⁴⁵

Allereerst wordt ingegaan op de categorie financieel beheer. Bij kapitaalvorming is een grote overeenkomst dat alle hier vergeleken heren erfden van hun ouders. Verder had

¹⁴³ Roos, *Twee eeuwen*, 170-172, 400, 405-410; Frits Scholten, *Sumptuous memories: Studies in seventeenth-century Dutch tomb sculpture* (Zwolle: Waanders Publishers, 2003), 149; Brokken, ed. *Heren*, 161; Zandvliet, *De 250 rijksten*, 278-279.

¹⁴⁴ Diercks, S.A.C. Dudok van Heel en N.E. Middelkoop, ed. *Backer*, 23, 35.

¹⁴⁵ Van Reine, *Schittering*, 97; Schmidt, *Om de eer*, 30, 69-85.

Willem Backer bijbanen en daarmee een overeenkomst met Cornelis Tromp. Over beleggingsstrategieën kan vermeld worden dat alle families in het bezit waren van een buitenhuis. Ten slotte de erfstrategieën, hierin is weer verschil doordat in dit deel bijna alle besproken heren, op één na kinderen, krijgen en daaraan vererven. Voor de kinderloze, mr. Joan Teding van Berckhout geldt dat hij berooid achter bleef en over vererving is voor hem geen informatie gevonden.¹⁴⁶

De politieke strategie van de Backers is niet echt duidelijk, vooral ook doordat zij in de lokale politiek van Amsterdam bleven, en na de vader van Cornelis Backer geen grote politieke carrières meer hadden. Wat hier over te vermelden valt is dat de vader van Cornelis behoorde tot de remonstranten en daardoor steun verleende aan prins Maurits. Deze groep werd op politiek niveau omschreven als de kerkelijken en ook Cornelis zelf behoorde tot deze groep. Hierdoor kan voorzichtig geconcludeerd worden dat de Backers behoorden tot de Oranjegezinden. Voor de familie Teding van Berckhout is dit wel gevonden. Hierin was mr. Joan een Oranjegezinde door zijn goede relaties aan het stadhoudelijke hof. Hierdoor heeft hij de grootste overeenkomst met De Ruyter en Tromp. Voor mr. Pieter is een minieme overeenkomst te vinden met Engel. Hij maakte namelijk gebruik van beide partijen en Engel kon dat tevens. Hij steunde hierbij telkens de partij die op een bepaald moment de boventoon voerde. Echter Willem III was aanwezig op zijn bruiloft wat hem dan weer meer naar de Oranjegezinden drukt.¹⁴⁷

Voor de laatste categorie sociaal beheer is er voor opvoeding en opleiding wel verschil want de Teding van Berckhouts kregen een opleiding bij de Latijnse school en maakten reizen door Europa op persoonlijke titel en in gezantschappen. In de vorige vergelijking en in de hoofdstukken over Engel en Cornelis valt hierover in mindere mate wat te vergelijken. Cornelis werd naar Frankrijk gestuurd om Frans te leren en Engel kreeg een aanbod van zijn vader voor een reis naar het buitenland, welke hij naast zich neer legde. Dit zou geïnterpreteerd kunnen worden als kleine grand tours, zoals in de vorige vergelijking ook vermeld. Daardoor komt het miniem overeen, omdat de reizen door Europa van de Teding van Berckhouts grand tours worden genoemd. Een andere overeenkomst hierbij met de familie Teding van Berckhout is te vinden in hun opleiding. Zoals Engel en Cornelis hun bevorderingen soms dankten aan hun vaders zo dankte mr. Pieter zijn baan aan zijn vader en

¹⁴⁶ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 23-46; Schmidt, *Om de eer*, 69-85.

¹⁴⁷ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 14, 23, 35. Schmidt, *Om de eer*, 47, 72, 75-76.

verdere familiebanden.¹⁴⁸ Voor de Backers is over opvoeding en opleiding helaas geen informatie gevonden.

Zowel de Teding van Berckhouts als de Backers trouwden binnen de hogere segmenten van de samenlevingen, dit komt overeen met Cornelis Tromp. Verder heeft mr. Joan Teding van Berckhout tevens een overeenkomst met Tromp en wel dat hij kinderloos stierf. Verder was er van geboorteregeling in beide families zowel niet als wel sprake, want mr. Pieter Teding van Berckhout kreeg twaalf kinderen en voor de Backers geldt dat Cornelis er drie kreeg en Willem vier kinderen.¹⁴⁹

Over de ‘public relations’ oftewel ‘vrienden’ valt te vermelden dat zij deze vonden in hun eigen kringen. Zo had mr. Joan Teding van Berckhout veel goede relaties aan het stadhoudelijke hof en was stadhouder Willem III, zoals eerder vermeld, aanwezig op de bruiloft van mr. Pieter Teding van Berckhout. Mr. Pieter maakte er zeker werk van om zijn ‘public relations’ te onderhouden en dit deed hij door veelvuldig zijn contacten te vereren met een bezoekje. Voor de familie Backer geldt dat alleen via hun vrouwen ‘vrienden’ zijn gevonden. Hun schoonfamilies waren allemaal vooraanstaande families uit het gewest Holland.¹⁵⁰ Zo hebben beide families overeenkomsten in hun ‘public relations’ met Engel de Ruyter en Cornelis Tromp.

Bij de door mij toegevoegde onderdelen representatie en herinnering worden allereerst de schilderijen behandeld. Over het algemeen valt voor de Backers te vermelden dat zij zich lieten vervaardigen naar gelang hun stand en met verwijzingen naar hun functies. Een voorbeeld hiervan is een schilderij van Cornelis waarop hij door middel van het dragen van een toga als schepen herkenbaar is. De Teding van Berckhouts lieten zich vereeuwigen naar hun stand en toonden hierin ook hun familiewapen.¹⁵¹ Hierbij hebben De Ruyter en Tromp de meeste overeenkomsten met de Backers door middel van de verwijzingen naar hun functies.

Aan de familiewapens wordt nu aandacht besteed. Willem Backer (1595-1652) verving het wapen van zijn vader voor het Van Leuven-wapen. Hij deed dit om afstand te nemen van de eenvoudige afkomst van zijn vader. Het diploma van dit wapen verkreeg hij uit de erfenis van zijn grootmoeder in 1625. Zijn zoon en kleinzoon gingen ook dit wapen voeren. Voor de Teding van Berckhouts geldt dat zij het familiewapen van deze familie voerde.¹⁵²

¹⁴⁸ Schmidt, *Om de eer*, 65, 70-71.

¹⁴⁹ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 23, 35; Schmidt, *Om de eer*, 48, 66, 71-72, 84.

¹⁵⁰ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 23-46; Schmidt, *Om de eer*, 47, 72-73, 75.

¹⁵¹ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 13, 24, 31, 38-46; Schmidt, *Om de eer*, 70, 78-79.

¹⁵² Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 12-13, 23-46; Schmidt, *Om de eer*, 69-85.

Als laatste onderdeel van representatie de woningen voor de Backers geldt dat zij op stand woonde in Amsterdam, zo woonde Cornelis aan de Herengracht. Verder bezaten zij ook buitenplaatsen.¹⁵³ Dit is zeer in overeenstemming met Tromp. De familie Teding van Berckhout woonde tevens op stand in Delft en Den Haag en bezat buitenplaatsen.¹⁵⁴

Ten slotte het laatste onderdeel de herinnering aan vaders/voorouders, hiervoor werd bij de Teding van Berckhouts door mr. Pieter een kroniek geschreven. Hierin schetste hij de eer en het aanzien van deze familie voor zijn nazaten. Verder besteedde hij alleen aandacht aan de genealogie in mannelijke lijn van zijn eigen tak. Er werd geen informatie verstrekt over de broers en zusters van zijn grootvader en hun nageslacht. Voor de familie Backer was Willem de man die zorg droeg voor de herinnering. Hij liet veel portretten vervaardigen van voor- en nazaten. Een paar voorbeelden van de vervaardiging van deze portretten was dat hij van zijn grootvader een portret liet maken naar zijn huwelijksportret, maar deze wel liet aanpassen aan de laatste portretmode. Het andere voorbeeld is dat van zijn vader die had zichzelf met een rapier laten afbeelden, maar hij liet deze vervangen door de bloedband van justitie. De rapier in Cornelis schilderij was weer een verwijzing van zijn hand naar zijn grootvader.¹⁵⁵

Concluderend valt hierover te vermelden dat er zeker overeenkomsten te vinden zijn tussen de hier vergeleken families. Hierin wordt vooral duidelijk dat herinnering een belangrijke plaats innam zowel voor zeehelden-families als families die via de handel tot de top waren gekomen. De Ruyter en Tromp hadden hierdoor een familiestrategie die paste bij de elite van de samenleving. Zij gebruikten dus geen nieuwe familiestrategie, maar maakten gebruik van de oude patronen. Ten slotte valt nog toe te voegen dat zij wel veel meer bezig waren met het behoud van hun nieuwe positie binnen de samenleving als de elitefamilies. Dit had te maken met het feit dat hun sociale mobiliteit nog maar één generatie geleden was. Voor de elitefamilies waren dit al meerdere generaties.

¹⁵³ Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 24-28, 37.

¹⁵⁴ Schmidt, *Om de eer*, 79-84.

¹⁵⁵ *Ibidem*, 15, 17, 39; Diercks, Dudok van Heel en Middelkoop, ed. *Backer*, 13, 21, 24, 37-46.

Conclusie

Ter herinnering zal allereerst de hoofdvraag worden herhaald en die luidde als volgt: hoe kregen de familiestrategieën van Engel de Ruyter en Cornelis Tromp vorm en in hoeverre hebben zij hiermee de opwaartse sociale mobiliteit van hun vaders weten te behouden? Hierbij worden de familiestrategieën van De Ruyter en Tromp tegelijk behandeld. Ook worden zij onderling vergeleken. Ten aanzien van financieel beheer waren voor Engel de Ruyter de belangrijkste onderdelen: de beleggings- en erfstrategie. Dit omdat hij als belegging de hofstede kocht en hiermee toonde hij de aristocratisering van zijn familie. Voor de erfstrategie kwam het doordat hij zijn vaders herinnering hierin beschermdde. Daarmee bewaakte hij de legitimering van de sociale positie van het geslacht De Ruyter. Cornelis' belangrijkste onderdeel was zijn huwelijk, want daardoor kon hij leven naar zijn stand en verkreeg hij de bijbanen.

De politieke strategie van Engel was vooral gericht op de Oranjegezinden, echter hij kon rekenen op de steun van beide partijen. Voor politieke strategie koos Cornelis, net als Engel, de kant van de Oranjegezinden, echter droeg Cornelis zijn politieke voorkeur veel meer uit. Er is ook een verschil en dat is de steun van de Staatsgezinden, hier kon De Ruyter veel meer op rekenen dan Tromp.

Bij de laatste categorie sociaal beheer waren voor Engel de belangrijkste onderdelen: huwelijkspolitiek, 'public relations,' representatie en herinnering. Zijn huwelijkspolitiek was geen succes hiervoor de belangrijkste reden was dat hij zeer waarschijnlijk niet goed genoeg werd gevonden door De Vlaming van Oudshoorns. De 'public relations' van Engel bevonden zich onder Oranjegezinden, de hoogste kringen van de samenleving, familie en collega's bij de oorlogsvloot. Hij had deze 'vrienden' waarschijnlijk voor het behoud van de sociale positie van de De Ruyters, zijn positie binnen de oorlogsvloot en de status van de familie in Vlissingen, Zeeland. De door mij toegevoegde onderdelen representatie en herinnering hebben laten zien dat deze voor De Ruyter zeer belangrijk waren. Zo liet hij zich op zijn portretten afbeelden al naar gelang zijn status en paste het familieportret hierop tevens aan. Hij liet zijn status ook gelden in het familiewapen. Hierin toonde hij de adellijke titels van zijn vader en zichzelf. In woningen toonde hij de aristocratisering van zijn geslacht mede door de aankoop van de hofstede Ruytervegt. In Amsterdam deed hij dit niet doordat hij niet ging wonen in de grachtengordel. Toch bestaat hierbij de veronderstelling dat Engel dit via een huwelijk heeft willen bewerkstelligen. Voor herinnering aan vaders/voorouders heeft hij veel gedaan en dat komt doordat hij zijn vader als Oranjegezinde wilde tonen. Verder omdat

Michiel de Ruyter niet op zijn hoogtepunt en in een grote oorlog stierf. Ten slotte speelt hierin natuurlijk ook weer het punt van behoud van de sociale positie mee.

Voor Cornelis komen bij sociaal beheer de belangrijkste onderdelen overeen met Engel. Cornelis huwelijkspolitiek verschilde van Engel, want Tromp trouwde wel en het was nog groter want er was ook nog het niet tot stand gekomen huwelijk uit het jaar 1659. Bij 'public relations' komen Engel en Cornelis weer bij elkaar omdat beiden hun vrienden vonden onder Oranjegezinden, de hoogste kringen en collega's bij de oorlogsvloot. Toch zit hierin een groot verschil en dat is dat Tromp door zijn huwelijk vele verwantschappen verkreeg en hiervan gebruik maakte. De Ruyter kon dit door zijn status als vrijgezel niet. Over de door mij toegevoegde onderdelen, representatie en herinnering is als volgt geschreven. In zijn schilderijen liet hij zich portretteren naar zijn functie en met verwijzingen naar zijn steun aan de Oranjes en eerbewijzen. Tevens liet hij zich afbeelden als een Romeins veldheer en dat kwam doordat er over hem verheerlijkende gedichten als Romein werden vervaardigd. Verder voor representatie liet hij alle aanpassingen aan zijn familiewapen door vorsten legitimeren. Verder toonde hij hierin zijn adellijke titels en bracht verwijzingen aan naar zijn functie. Dat komt weer overeen met wat Engel de Ruyter liet tonen in zijn familiewapen. Ingaand op representatie en dan zijn woningen valt te vermelden dat hij naar zijn stand woonde. Het nieuw gebouwde buitenhuis was een groot aandenken aan de trots van de familie Tromp. Dit was dus mede een herinneringselement en hiervan liet hij nog meerdere vervaardigen, echter niet zoveel als Engel.

De familiestrategieën van Engel en Cornelis zijn nu behandeld en daardoor wordt overgegaan op de behandeling van de deelvraag die als volgt luidde: sluiten de familiestrategieën van de families De Ruyter en Tromp aan bij de familiestrategieën van de families Evertsen, Van Wassenaer Obdam, Backer en Teding van Berckhout of is er sprake van een nieuwe familiestrategie? Ten aanzien van de zeehelden-families Evertsen en Van Wassenaer Odam zitten de familiestrategieën van De Ruyter en Tromp er tussenin. Dit komt ten eerste door de gewesten waar ze zich bevonden. Voor de Evertsens was dit Zeeland en hier werd minder waarde gehecht aan uiterlijk vertoon ten opzichte van het gewest Holland. Hier bevonden de andere drie families zich. De Ruyter en Tromp bevinden zich tussenin, ten tweede doordat zij een grote overeenkomst hadden met de Evertsen in het feit dat de sociale mobiliteit één generatie geleden plaats had gevonden. Ten slotte valt op dat ook voor deze families representatie en herinnering zeer van belang waren binnen hun familiestrategieën.

Voor de elite van de Gouden Eeuw valt te concluderen dat Engel en Cornelis wel degelijk een familiestrategie hadden die paste binnen de elite van de Gouden Eeuw, hierin

was een buitenhuis een pré en daarover beschikten beide heren. Verder verkregen zij adellijke titels en dat paste tevens binnen de elite van de Gouden Eeuw. Zelfs bij elites van alle tijden zoals aangegeven door Van Nierop. Ook zorgden deze families voor hun familiegeschiedenis en roemden hun beroemde voorouders, precies zoals Engel en Cornelis dit deden. Echter deed Engel hieraan veel meer als de anderen. Dit kwam doordat de anderen via eigen familie of hun vrouwen op aanzienlijke genealogieën konden terugvallen en Engel alleen zijn vader had om de status van de familie te legitimeren.

Afsluitend valt de volgende conclusie te geven over de familiestrategieën van Engel de Ruyter en Cornelis Tromp, zij deden veel zaken waardoor hun familiestrategieën als typerend kunnen worden beschouwd voor de elite van de Gouden Eeuw. Echter zorgden zij voor één belangrijk onderdeel niet en dat waren nakomelingen. Dit maakten zij echter goed door aan representatie en herinnering te doen voor hun vaders en zichzelf. Deze toegevoegde onderdelen waren van groot belang en werken door tot het heden. Dit wordt duidelijk doordat Engel hier grotere zorg voor droeg dan Cornelis en dat leidde mede ertoe dat niet Cornelis' vader Maerten Tromp Nederlands grootste zeeheld werd, maar dat deze eer ging naar Engel's vader Michiel de Ruyter.

Lijst van geraadpleegde werken

Bronnen

Archief Delft (AD), toegangsnr. 845, Collectie Tromp, 1626-1966, inv.nr. 55, Stukken betreffende de afwikkeling van de nalatenschappen van Margaretha van Raaphorst en Cornelis Tromp, met de aanspraken van de families Witsen en Bicker, 1691-1708; met retroacta, 1664-1690, kleine briefje geschreven via typemachine.

Archief Delft (AD), toegangsnr. 845, Collectie Tromp, 1626-1966, inv.nr. 107, Gedichten en bruiloftsliederen voor Cornelis Tromp.

Brandt, Gerard. *Het leven en bedryf van den Heere Michiel de Ruiter: Hertog, Ridder, &c. L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt*. Amsterdam: Wolfgang, Waasberge, Boom, Van Someren en Goethals, 1687.

Brandt, Gerard. *Het leven en bedryf van den Heere Michiel de Ruiter: Hertog, Ridder, &c. L. Admiraal Generaal van Hollandt en Westvrieslandt*. Franeker: Van Wijnen, 1988.

Bosch, Lambertus van den. *Leeven en Daden Der Doorluchtigste Zee-Helden en Ontdeckers van Landen, deser eeuwen*. Amsterdam: Jan Claesz. ten Hoorn en Jan Bouman, 1676.

Bosch, Lambertus van den. *Leven en bedryf van den vermaarden zeeheld Cornelis Tromp: graaf van Sylliesburg, ridder van de olifant, baronnet, &c.: lieutenant admiraal generaal van Holland en Westvrieslandt.: Ondermengd met de voornaamste daaden van verscheidene andere zeehoofden, en voornaamentlijk met die van Marten Harpertsz. Tromp.: Benevens een naauwkeurig verhaal van der Nederlander en hunner bondgenooten oorlogen, sedert den jaare 1650. tegens verscheidene volkeren gevoerd*. Amsterdam: Timotheus ten Hoorn, 1692.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 1896), inv.nr. 192, "Journaal verbaelwijs gehouden bij Jr. Engel de Ruyter, uitgevaren als appointee int jaer 1664 met 't schip De Spiegel gecommandeert wordende door vader als vice-admiraal van Hollant" en door mij bijgehouden tot 1681. Eigenhandig, 1664-1681.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 1896), inv.nr. 215A/B, Adelsbrief van Karel II, Koning van Spanje, waarbij aan Jhr. Engel de Ruyter de titel van baron wordt verleend, 4 November 1678 en acte waarbij hem vergund wordt een leeuw als helmteeken op zijn vaderlijk wapen te voeren, 25 Februari 1680 1678 en 1680 2 charters.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 543, Kopie van een uitgaande brief aan Don Juan van Oostenrijk over aanbieding van een adellijke titel en het verlenen van een pensioen, met een kopie van een kwitantie voor de ontvangst van een jaargeld over 1677.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.10.72, Collectie De Ruyter (Aanwinst 2012), inv.nr. 550, Besluit van de koning van Spanje [Karel II] om Engel de Ruyter een jaarlijks pensioen toe te kennen wegens de verdiensten van zijn vader.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 738, Diplomen van verheffing van Cornelis Tromp door Christiaan V, koning van Denemarken tot graaf van “Sylliesborg” (Selsburg), 1676 december 3.

Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 1040, Ordonnantie van de Staten van Holland waarbij de luitenant-admiraal Cornelis Tromp en zijn erven en nakomelingen een jaarlijkse rente van 160 pond wordt vereerd voor zijn “dapperheyt, courage, yver ende goede conduite” in de drie “distincte batailles” van de Hollandse vloot tegen de gecombineerde Engelse en Franse zeemacht in 1763. Perkament. Gecancelleerd, 1673 september 28.

Smallegange, M. *Nieuwe cronyk van Zeeland: eerste deel*. Middelburg: Joannes Meertens, 1696.

Literatuur

Adams, A.J. *Public Faces and Private Identities in Seventeenth-Century Holland: portraiture and the production of community*. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

Akveld, L.M. en J.R. Bruijn. "Een ooggetuige over Chatham: De zoon van Michiel de Ruyter geeft een ooggetuigeverslag van de succesvolle tocht tegen de Engelsen." *Spiegel Historiae: maandblad voor geschiedenis en archeologie* 2, no. 6 (juni 1967): 322-329.

Balbian Verster, J.F.L. de. "Engel de Ruyter." *Jaarverslag Vereeniging Nederlandsch Historisch Scheepvaart Museum* 9 (1925): 59-83.

Blok, P.J. *Michiel Adriaanszoon De Ruyter*. Den Haag: Martinus Nijhoff, 1930.

Brokken, H.M., ed. *Heren van stand: Van Wassenaer 1200-2000: achthonderd jaar Nederlandse adelsgeschiedenis*. Den Haag: Stichting Hollandse Historische Reeks, 2000.

Bruijn, J.R. "Cornelis Tromp (1629-1691): een niet-gewaardeerd dienaar van de heren." *Tijdschrift voor Geschiedenis* 96 (1983): 179-192.

Bruijn, J.R. *De oorlogvoering ter zee in 1673 in journalen en andere stukken*. Groningen: J.B. Wolters, 1966.

Bruijn, J.R., R.B. Prud'homme van Reine en R.H.A.M. van Hövell tot Westerflier, ed. *De Ruyter: Dutch admiral*. Rotterdam: Karwansaray Publishers, 2011.

Bruijn, J.R. "William III and His Two Navies." *Notes en Records of the Royal Society of London* 43, no. 2 (juli 1989): 117-132.

Cokayne, G.E., ed. *Complete peerage of Engeland, Scotland, Ireland, Great Britain and the United Kingdom, extant, extinct or dormant (G to K)*. 1e ed. Londen: George Bell & Sons, 1892.

Damsma, Dirk. *Familieband: Geschiedenis van het gezin in Nederland*. Utrecht: Kosmos-Z&K, 1999.

Davids, C.A., "De zeeman." in *Gestalten van de Gouden Eeuw: Een Hollands groepsportret*, ed. H.M. Beliën, A.Th. van Deursen en G.J. van Setten, 95-129. Amsterdam: Bert Bakker, 1995.

Diercks, Femke, S.A.C. Dudok van Heel en N.E. Middelkoop, ed. *Backer: een Amsterdamse familie in beeld*. Zwolle: Waanders, 2010.

Ficq-Weijnen, A.P.G.M.A. en A.A. Weijnen. *Prisma Woordenboek: Nederlands*. 38e ed. Utrecht: Het Spectrum, 2004.

Grootes, E.K. "Een zeeheld op vrijersvoeten: hoe Cornelis Tromp figureert in een roman uit 1668, over de plaats van dit werk in de romantraditie en over het beoogde leespubliek." *De zeventiende eeuw: cultuur in de Nederlanden in interdisciplinair perspectief: tijdschrift van de Werkgroep Zeventiende Eeuw* 20, no. 2 (2004): 305-321.

Hellinga, G.G. *Zeehelden uit de Gouden Eeuw*. Zutphen: Walburg Pers, 2006.

Immerseel, R.H.M. "Spelevaren op buitens en langs de Vecht in het bijzonder." *Jaarboekje van het Oudheidkundig Genootschap 'Niftarlake'* (2009): 49-62.

Kooijmans, Luuc. "Vriendschap om te overleven." *Historisch Nieuwsblad* 20, no. 2 (februari 2012): 40-47.

Luttervelt, R. van. "Herinneringen aan Michiel Adriaenzoon de Ruyter in het Rijksmuseum." *Bulletin van het Rijksmuseum* 5, no. 2 (1957): 28-70.

Moen, Phyllis en Elaine Wethington. "The concept of family adaptive strategies." *Annual Review of Sociology* 18 (1992): 233-251.

Mörke, Olaf, "Die Annäherung im Tod: Begräbnisse für fürstliche Statthalter und bürgerliche Militärs in der niederländischen Republik des 17. Jahrhunderts." in *Macht und Memoria: Begräbniskultur europäischer Oberschichten in der Frühen Neuzeit*, ed. Mark Hengerer, 187-206. Keulen: Böhlau, 2005.

Müller, Johannes, "Permeable memories: Family History and the Diaspora of Southern Netherlandish Exiles in the Seventeenth Century." in *Memory before Modernity: Memory Cultures in Early Modern Europe*, ed. Judith Pollman e.a., 283-296. Leiden: Brill, 2013.

Neve, Roel de. "Heraldiek zonder Grenzen: De wapens van Maarten Harpersz en Cornelis Maartensz Tromp." *De Nederlandsche Leeuw: maandblad van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde* 129, no. 3 (2012): 127-135.

Nierop, Henk van. "Het leven der Tedings." *NRC Handelsblad*, November 14, 1987.

Prak, M.R. "C. Schmidt, Om de eer van de familie, Het geslacht Teding van Berckhout 1500-1950, een sociologische benadering." *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 104, no. 1 (1989): 75-77.

Prud'homme van Reine, R.B. *De portretten van Luitenant-admiraal Michiel Adriaenszoon de Ruyter, Nederlands beroemdste zeeheld, zijn vrouw Anna van Gelder en zijn zoon Engel de Ruyter*. Bergen: Rob Kattenburg, 2010.

Prud'homme van Reine, R.B. *Moordenaars van Jan de Witt: De zwartste bladzijde van de Gouden Eeuw*. Amsterdam: Arbeiderspers, 2013.

Prud'homme van Reine, R.B. "Nog één keer de trots van Tromp." *Bulletin van het Rijksmuseum* 52, no. 3/4 (2004): 335-337.

Prud'homme van Reine, R.B. *Rechterhand van Nederland: Biografie van Michiel Adriaenszoon de Ruyter*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2002.

Prud'homme van Reine, R.B. *Schittering en schandaal: Biografie van Maerten en Cornelis Tromp*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2001.

Prud'homme van Reine, R.B. *Zeehelden*. Amsterdam: De Arbeiderspers, 2005.

Roberts, B.B. *Seks, Drugs, en Rock 'n' Roll in de Gouden Eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2014.

Roos, D.D. *Twee eeuwen varen en vechten 1550-1700: het admiralengeslacht Evertsen*. Vlissingen: ADZ, 2003.

Run, Tatjana van. "De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te 's-Graveland." *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 31-48.

Rynck, Patrick de. *De kunst van het kijken: Iconografie van de Europese schilderkunst 14de-18de eeuw*. Gent: Ludion, 2004.

Schmidt, Cornelis. *Om de eer van de familie: het geslacht Teding van Berkhout 1500-1950: een sociologische benadering*. Amsterdam: De Bataafsche Leeuw, 1986.

Scholten, Frits. *Sumptuous memories: Studies in seventeenth-century Dutch tomb sculpture*. Zwolle: Waanders Publishers, 2003.

Sigmond, Peter en Wouter Kloek. *Hollands Glorie: Zeeslagen in de Gouden Eeuw*. Zwolle: WBOOKS, 2014.

Streng, Jean. "H.M. Brokken, Heren van stand. Van Wassenaer 1200-2000. Achthonderd jaar Nederlandse adelgeschiedenis." *Bijdragen en Mededelingen betreffende de Geschiedenis der Nederlanden* 117, no. 3 (2002): 377-378.

Zandvliet, Kees. *De 250 rijksten van de Gouden Eeuw: Kapitaal, macht, familie en levensstijl*. Amsterdam: Rijksmuseum, 2006.

Werken via internet

<http://www.amsterdamsegrachtenhuizen.info/> -> Grachten - Zoeken: Herengracht 481 -> Resultaat: Herengracht 481 Amsterdam (geraadpleegd 11 mei 2015).

<http://www.deruyter.org/> -> als erfgoed -> ontdek meer -> Familie -> Documenten & Links: Wapen van Michiel en zijn nageslacht (geraadpleegd 5 december 2014).

<http://www.deruyter.org/> -> als innovator -> ontdek meer -> Zorg (geraadpleegd 8 mei 2015).

<https://theframeblog.wordpress.com/> -> ARCHIVES -> Maurtishuis frames: Part II: trophy frames (geraadpleegd 24 januari 2015).

<http://genealogy.richardremme.com/> -> Genealogy -> Online 300.000+ database -> Last name: Putte / First name: Carel -> Search -> Resultaat (geraadpleegd 17 juni 2015).

<http://www.geni.com/family-tree/start> -> Zoek: Maria de Vlaming van Oudshoorn -> Resultaat: Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) (geraadpleegd 13 mei 2015).

<http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Aletta van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015).

<http://www.geni.com/family-tree/start> -> Maria de Vlaming, vrouwe van Oudshoorn (1646-1732) -> Klik op Geertruida van Oudshoorn (geraadpleegd 13 mei 2015).

<http://gtb.inl.nl/> -> Start de applicatie -> Mod. Ned. trefwoord: vlagofficier WNT -> Resultaat: Nr. 3 (geraadpleegd 23 oktober 2014).

<http://historischhuis.nl/> -> Recensiebank -> Zoek: Een Haarlems regentengeslacht -> Resultaat: Henrick S. van Lennep (geraadpleegd 17 mei 2015).

<http://www.historischnieuwsblad.nl/index.html> -> zoek op persoon, gebeurtenis, periode... -> ZOEK: Het Gouden Eeuw Gevoel -> Resultaat: Het Gouden Eeuw Gevoel (geraadpleegd 14 juni 2015).

<http://nagtegaal.org/> -> Genealogieën -> Nachtegael (1534-1750)-> op blz. 7, onder 4. PETRONELLA JACOBA (geraadpleegd 13 mei 2015).

<http://www.oudshoornsekerk.nl/v10/> -> Historie -> Cornelis de Vlaming -> DE BEZITTINGEN VAN DE FAMILIE DE VLAMING VAN OUDSHOORN (geraadpleegd 13 mei 2015).

<http://www.oudshoornsekerk.nl/v10/> -> Historie -> Cornelis de Vlaming -> GEZIN (geraadpleegd 13 mei 2015).

<https://www.rijksmuseum.nl/> -> Collectie -> Zoeken in de collectie -> NG-NM-10415 -> Wapen van M.A. de Ruyter -> Meer objectgegevens -> Omschrijving (geraadpleegd 11 mei 2015).

<https://www.rijksmuseum.nl/> -> Collectie -> Zoeken in de collectie -> SK-A-1662 -> Cornelis Evertsen,... -> Informatie onder schilderij (geraadpleegd 29 juni 2015).

<http://www.woorden.org/> -> WOORD OPZOEKEN: Tromp -> Zoek op -> 1 1Definities op Encyclo -> V.) Mil. Woordenboek, spelling van 1861 ‘ ‘Tromp’ ‘ Het voorste gedeelte van een geweer of eenen vuurmond, de opening waar de lading ingebracht wordt (geraadpleegd 25 januari 2014).

Figuren

Figuur 1: Verblijfplaats onbekend. <https://rkd.nl/nl/> ZOEK IN ALLE DATABASES: Engel de Ruyter Romeins -> RKDimages -> Resultaat: Portret van Engel de Ruyter (1649-1683) als Romeins generaal (geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 2: Rijksmuseum, *Jan van Gelder (1647-1673). Kapitein ter zee, stiefzoon van Michiel Adriaensz de Ruyter.* inv. nr. SK-A-1661.

Figuur 3: Rijksmuseum, *Engel de Ruyter (1649-1683). Vice-admiraal, zoon van Michiel Adriaensz de Ruyter.* inv. nr. SK-A-1660.

Figuur 4: Mauritshuis, *Portret van Michiel de Ruyter (1607-1676).* inv. nr. 585.

Figuur 5: Mauritshuis, *Portret van Engel de Ruyter (1649-1683).* inv. nr. 19.

Figuur 6: <http://www.deruyter.org/> als erfgoed -> ontdek meer -> Familie -> Documenten & Links: Wapen van Michiel en zijn nageslacht (geraadpleegd 5 december 2014).

Figuur 7: Eigen Collectie.

Figuur 8: Rijksmuseum, *Wapen van M. A. de Ruyter.* inv. nr. NG-NM-10415.

Figuur 9: Zeeuw Maritiem muZEEum, inv. nr. onbekend.

Figuur 10: Rijksmuseum, *Het praalgraf van De Ruyter in de Nieuwe Kerk te Amsterdam*.
inv. nr. SK-A-1642.

Figuur 11: Rijksmuseum, *Cornelis Tromp (1629-91). Luitenant-admiraal, in Romeins kostuum*. SK-A-1683.

Figuur 12: Privécollectie, eigenaar onbekend. <https://rkd.nl/nl/> ZOEK IN ALLE
DATABASES: Cornelis Tromp Mijtens -> RKDportaits -> Resultaat: 1661 gedateerd
(geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 13: Rijksmuseum, *Cornelis Tromp (1629-91). Luitenant-admiraal-generaal*. SK-A-284.

Figuur 14: Rijksmuseum, *Margaretha van Raephorst (gest 1690). Echtgenote van Cornelis Tromp*. SK-A-285.

Figuur 15: Particuliere collectie, eigenaar onbekend. <https://rkd.nl/nl/> ZOEK IN ALLE
DATABASES: Cornelis Tromp Netscher -> RKDportaits -> Resultaat: 1670 gedateerd
(geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 16: Het Scheepvaartmuseum, *Portret van Luitenant-Admiraal Cornelis Tromp (1629-1691)*. inv. nr. A. 3865.

Figuur 17: Marinemuseum Den Helder, *Luitenant-admiraal-generaal Cornelis Maartensz Tromp (1629-1691)*. inv. nr. A / 001 / 293.

Figuur 18: Particuliere collectie, eigenaar onbekend. <https://rkd.nl/nl/> ZOEK IN ALLE
DATABASES: Cornelis Tromp Maes -> RKDportaits -> Resultaat (geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 19: <http://nimh-beeldbank.defensie.nl/foto-collecties> Zoek: Cornelis Tromp Plaes ->
Resultaat (geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 20: <http://nimh-beeldbank.defensie.nl/foto-collecties> Zoek: Margaretha van Raephorst
-> Resultaat: vrouwenportret (geraadpleegd 27 juni 2015).

Figuur 21: Rijksmuseum, *Cornelis Tromp (1629-91). Luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland*. inv. nr. SK-A-1413.

Figuur 22: Rijksmuseum, *Wapen van Maarten Tromp, 1653*. inv. nr. RP-P-OB-81.813.

Figuur 23: Nationaal Archief (NA), toegangsnr. 1.11.01.01, Aanwinsten Eerste Afdeling, inv.nr. 738, Diplomen van verheffing van Cornelis Tromp door Christiaan V, koning van Denemarken tot graaf van “Sylliesborg” (Selsburg), 1676 december 3.

Figuur 24: Rijksmuseum, *Wapen van Cornelis Tromp, 1692*. inv. nr. RP-P-OB-82.750.

Figuur 25:

http://www.buitenplaatsenin nederland.nl/NoordHolland_beschrijvingen/Graveland_Trompenburgh.html (geraadpleegd 6 december 2014).

Figuur 26: <http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/afbeelding/20396243> (geraadpleegd 6 december 2014).

Figuur 27: Tatjana van Run, “De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te ’s-Graveland,” *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 36.

Figuur 28: Tatjana van Run, “De koepelzaal van Syllisburg; scheepsportretten in het landhuis Trompenburg te ’s-Graveland,” *Oud Holland: Quarterly for Dutch Art History* 126, no.1 (2013): 34.

Figuur 29: Rijksmuseum, *Cornelis Eversten (1642-1706). Luitenant-admiraal van Zeeland*. SK-A-1662.